

DE GROTE KINDERVRIEND?
PEDOSEKSUEEL MISBRUIK: PROFIEL/IMPACT/PREVENTIE

De grote kindervriend?

Pedoseksueel misbruik:
profiel/impact/preventie

Child Focus
2003

De grote kindervriend? Pedoseksueel misbruik: profiel/impact/preventie
Child Focus
2003
64 pag. – 24 x 15,5 cm
ISBN 90 6215 877 3
D/2003/1997/21
NUR 130

Deze uitgave werd gerealiseerd door Maklu-Uitgevers nv in opdracht van Child Focus.

Maklu-Uitgevers nv, Somersstraat 13-15, 2018 Antwerpen, België, info@maklu.be
Maklu-Uitgevers bv, Koninginnelaan 96, 7315 EB Apeldoorn, Nederland,
maklu_nl@compuserve.com
www.maklu.be

INHOUDSTAFEL

Woord vooraf	7
Profiel van de pedoseksuele misbruiker in België <i>Samenvatting door Bea Bossaerts van het wetenschappelijk rapport opgesteld door prof. dr. Gert Vermeulen, prof. dr. Paul Ponsaers en wetenschappelijk medewerkster An Verlinden (Universiteit Gent).</i>	9
Grafieken	21
Impact van seksueel kindermisbruik <i>Prof. dr. Peter Adriaenssens</i>	25
Preventie van seksueel kindermisbruik <i>Bea Bossaerts, freelance redacteur</i>	41
Nuttige adressen	62

WOORD VOORAF

Deze publicatie steunt op drie pijlers.

Het IRCP (Institute for International Research on Criminal Policy) van de Universiteit Gent werd door Child Focus met een onderzoek belast naar het sociologisch profiel van de pedoseksuele misbruiker. De resultaten ervan werden samengevat in het eerste hoofdstuk van deze brochure.

Child Focus wordt dikwijls gevraagd het fenomeen van kindermisbruik te kwantificeren, hetgeen vrijwel onmogelijk is. Inmiddels wordt echter al te gemakkelijk voorbijgegaan aan hetgeen de slachtoffers soms hun hele leven lang meedragen.

Daarom werd aan Prof. dr. Peter Adriaenssens gevraagd de gevolgen van seksueel misbruik voor kinderen en jongeren te beschrijven. Hij heeft dit totaál vrijwillig gedaan.

In een derde hoofdstuk heeft mevrouw Bea Bossaerts, freelance redacteur, een synthese gemaakt van een aantal collectieve gedachtewisselingen, individuele gesprekken en literatuur omtrent het thema preventie.

Geen van haar gesprekspartners zal wellicht in haar werkstuk alle ideeën terugvinden die hij/zij uitgesproken heeft. Sommigen zullen misschien standpunten zien die tegengesteld zijn aan hun eigen visie. Het weze zo. Opstellen is nu eenmaal een kwestie van keuzes maken. Allen mogen alleszins weten dat hun bijdrage essentieel is geweest zowel door de inbreng van hun eigen ideeën als door het stimuleren van de onze.

Child Focus hoopt met deze publicatie te bewijzen dat na vijf jaar terreinwerk, waarin wij geconfronteerd werden met afgerond 1000 gevallen van extrafamiliaal seksueel misbruik, het mogelijk is zinvolle analyses te maken, die de aanzet kunnen vormen tot diepgaander onderzoek en de ontwikkeling van preventiemodellen. Dit is de taak van ons jong departement Studie & Ontwikkeling, dat onder leiding staat van Isabelle De Schrijver, die ook deze publicatie mee tot stand heeft gebracht.

Aan allen die geholpen hebben bij het tot stand komen van deze brochure, onze welgemeende dank, evenals aan allen die wensen te reageren.

Jacques Debulpaep
Algemeen directeur

PROFIEL VAN DE PEDOSEKSUELE MISBRUIKER IN BELGIË

Na het uitbreken van de zaak-Dutroux is seksueel misbruik van kinderen in ons land een *hot item* geworden. Het beeld van de publieke opinie over seksueel kindermisbruik is ook sterk door die zaak bepaald. Pedoseksuele misbruikers worden vaak afgeschilderd als baarlijke duivels die rondtoeren om een vreemd kind van de straat te plukken, om het vervolgens op te sluiten, te bedreigen, te mishandelen, te verkrachten. De vraag moet worden gesteld of dat wel klopt.

Het blijkt dat lang niet alle pedoseksuele misbruikers onmiddellijk 'tot de aanval overgaan'. Integendeel zelfs, ze zijn geduldig en spinnen langzaam hun web. En ze bouwen een vriendschappelijke band op met een kind, dat soms pas achteraf gaat beseffen dat er iets gebeurd is dat niet kon. Het kind glijdt als het ware in een val die niet in één keer dichtklapt, maar heel langzaam, zo blijkt ook uit dit verhaal.

Een jongen van elf jaar moest 's ochtends om zes uur op schoolreis vertrekken, voor zijn moeder een onhaalbaar vroeg uur. Daarom stelde de meester voor dat het kind bij hem in de logeerkamer zou blijven overnachten. Zo gebeurde. Het kind komt 's avonds bij hem toe, mag rustig een douche nemen in de badkamer, zijn pyjama aantrekken en nog even mee TV kijken – al dan niet toevallig naar een film met een vleugje seks. Hij mag iets later opblijven dan thuis, krijgt cola en chips en doet nog een gezellige babbel met de meester. Er ontstaat een echte cocooningsituatie. Omdat de jongen een verkoudheid heeft, stelt de leraar voor om hem in te wrijven met Vicks. En hij uit zijn bezorgdheid: 'Ik ga je pyjamabroek vuilmaken, doe die maar een beetje naar beneden.' Terwijl hij de jongen inwrijft, begint hij over het onderwerp van de film, 'onder mannen'. En dan gaat hij verder 'Weet je al wat masturbatie is?' Het einde van het verhaal is dat ze elkaar oraal bevredigen. Nadien praat de leraar op het kind in: 'Jij bent mijn beste leerling, dit moet geheim blijven'. De jongen heeft het nadien toch verteld aan een vriendje, en dat vriendje heeft het verteld aan zijn ouders die naar de politie gestapt zijn.

Of deze jongen schade heeft opgelopen door het gebeurde, kan blijken op korte termijn. Of misschien ook jaren nadien. Seksueel misbruik kan een traumatische ervaring vormen die een gevoel van machteloosheid oproept en gepaard gaat met een erge angst, die soms pas vele jaren later aan de oppervlakte komt. Over de gevolgen van kindermisbruik kunt u meer lezen in het tweede hoofdstuk.

Waarom een wetenschappelijk onderzoek?

In dit hoofdstuk wordt eerst stilgestaan bij het mogelijke profiel van de pedoseksuele misbruiker in België. Wie zijn ze? Wat doen ze? En wie zijn hun slachtoffers? Die gegevens wilde Child Focus verzameld zien om te kunnen starten met gerichte sensibiliserings- en preventiecampagnes tegen seksueel misbruik van kinderen, waartoe een eerste aanzet volgt in het derde hoofdstuk.

Maar terug eerst naar dit hoofdstuk, het wetenschappelijk onderzoek. Dat heeft Child Focus in handen gegeven van twee promotoren aan de Universiteit Gent, prof. dr. Gert Vermeulen, jurist, en prof. dr. Paul Ponsaers, socioloog, en van onderzoekster An Verlinden, criminologe. In tegenstelling tot de klassieke profielstudies die vrijwel altijd een psychologische karakterisering van types pedoseksuele misbruikers beogen, voerden zij een sociologisch onderzoek uit dat vooral gericht is op de zichtbare kenmerken van de daders en minder op hun psychologische eigenschappen.

Zij gingen van start met een verkennende literatuurstudie en interviews met een aantal experts (o.m. psychiaters en psychologen). Nadien volgde een analyse van 120 dossiers van meldingen over niet-incestueus pedoseksueel misbruik aan Child Focus (van januari 2001 tot en met januari 2002). Die dossiers geven een indicatie van relevante sociologische kenmerken, ook al is de objectiviteit van de gegevens niet altijd volledig gegarandeerd: het gaat immers om een weergave van wat slachtoffers of hun ouders vertellen. Die beperking geldt niet voor de volgende stap in het onderzoek, de analyse van juridische dossiers. Er werden 243 gerechtelijke dossiers geanalyseerd van 253 veroordeelde meerderjarige pedoseksuele misbruikers in de grootste vijf gerechtelijke arrondissementen van ons land (van eind 1999 tot begin 2001), die betrekking hebben op haast dubbel zoveel feiten.

Het totaal aantal dossiers waarop het onderzoek gebaseerd is (respectievelijk 120 en 243) lijkt misschien aan de lage kant. In vergelijking echter met buitenlandse studies die tot een profiel van daders willen komen, is dit aantal hoog: doorgaans gaat het om enkele tientallen, maximaal honderd personen.

Tot slot werden in diverse rondetafelgesprekken de voorlopige resultaten van het onderzoek getoetst aan de ervaring van mensen op het terrein, o.m. Vertrouwenscentra Kindermishandeling, diensten voor slachtofferhulp, centra voor daderhulpverlening, psychosociale diensten van de gevangenissen, politiediensten, parketmagistraten, comité's voor bijzondere jeugdzorg, jongerenhulpverlening, kinderrechtenactoren, scholen, centra voor leerlingenbegeleiding, jeugdverenigingen, sportadviesraden en gemeentebesturen.

De term 'seksueel misbruik van kinderen' dekt een ruim gamma van gedragingen, gaande van exhibitionisme, voyeurisme, tonen van pornografie (de 'niet-contactmisdrijven') over het al of niet wederzijds aanraken van erogene zones, tot orale, vaginale of anale penetratie (de 'contactmisdrijven').

Het onderzoek was beperkt tot seksueel misbruik van kinderen jonger dan zestien door een dader buiten het gezin, die minstens vijf jaar ouder is dan het slachtoffer. Men koos voor dit leeftijdsverschil om seksuele spelletjes en experimenteergedrag tussen leeftijdsgenootjes uit te sluiten.

Veel resultaten van dit onderzoek liggen in de lijn van toonaangevend internationaal onderzoek terzake (zoals ook blijkt uit de literatuurlijst van het wetenschappelijk rapport, vermeld achteraan dit hoofdstuk).

Geen incest

Het onderzoek beperkte zich dus tot seksueel misbruik buiten de gezinscontext. Dit vormt slechts een klein deel van het seksueel misbruik van kinderen, met name 10 tot 15% van het totaal. Het overgrote deel, 85 à 90% van het seksueel misbruik van kinderen, betreft incest. Het speelt zich af binnen het gezin, tussen een kind en een van zijn (pleeg- of stief)ouders, diens inwonende partner, en/of (half)broer(s) of (half)zus(sen). Meldingen van incest verwijst Child Focus altijd door naar de Vertrouwenscentra Kindermishandeling die daarin gespecialiseerd zijn. Child Focus houdt zich enkel bezig met seksueel misbruik buiten het gezin en wilde precies dat wetenschappelijk laten onderzoeken.

Een deel van het onderzoek, m.n. de analyse van de gerechtelijke dossiers, heeft enkel betrekking op veroordeelde pedoseksuele misbruikers. Dit vertekent enigszins het beeld, omdat niet iedere dader even snel in contact komt met het rechtssysteem, zo stellen de onderzoekers. Bij mensen uit een lagere sociale klasse gebeurt dat vaker; mensen uit een hogere sociale klasse kennen beter de wegen van de hulpverlening en/of weten makkelijker uit de

handen van het gerecht te blijven. En als het toch zover komt, kunnen ze er zich makkelijker uitpraten en vallen ze minder snel door de mand. Pluspunt van deze methode is wel dat de onderzoeksgroep enkel uit daders bestaat van wie de schuld juridisch vaststaat. De waarschijnlijke vertekening van het beeld is bovendien bijgestuurd in de andere delen van het onderzoek, waarin ook gegevens werden verzameld over de daders die buiten het juridische systeem blijven (dossiers van Child Focus, rondetafelgesprekken, interviews).

In wat volgt komen vooral de globale trends uit het volledige onderzoek naar voor. Hier en daar wordt expliciet gerefereerd naar resultaten uit een van de deelonderzoeken, bvb. dat van de gerechtelijke dossiers.

De grote kindervriend?

Welke onderzoeksresultaten springen in het oog? Vooreerst dat 'de pedoseksuele misbruiker' meestal niet de vieze oude man is die uit de bosjes tevoorschijn komt om een onbekend kind vast te grijpen, of probeert het met een lolly of een hondje mee te lokken. Zeer ontnuchterend: de meeste pedoseksuele misbruikers zijn mensen die een band hebben, vaak zelfs een hechte band, met de ouders en/of het kind. Pedoseksuele misbruikers worden vaak omschreven als 'de kindervriend bij uitstek', 'de man die altijd voor ons klaarstond' of 'de laatste van wie we dat verwacht hadden'.

De grootste groep daders zijn burens, kennissen en vrienden van de familie, gevolgd door familieleden buiten het gezin, bij uitstek ooms. Soms gaat het ook om een (oudere) vriend van het kind.

In de juridische dossiers kwamen weinig leerkrachten, beroepshulpverleners en priesters als dader voor. Uit de getuigenissen van hulpverleners blijkt echter dat dit een vertekening is van de realiteit: dit zijn hoger opgeleiden die erin slagen hun problemen buiten de gerechtelijke sfeer te houden. Bovendien zijn scholen en kerkelijke overheden en instellingen erg terughoudend om die zaken in de openbaarheid te brengen. Wellicht speelt ook mee dat ouders en leerlingen eerder kiezen om van school te veranderen dan om klacht in te dienen na seksueel misbruik door een leerkracht.

Slechts een minderheid van daders (ongeveer 10% in de ChildFocus-dossiers en 18% in de juridische dossiers) is onbekend voor het slachtoffer. Anonime daders slaan vooral toe in openbare ruimten, maar lokken het kind soms ook mee naar hun huis. Een onbekende man lokt jongens tegen betaling of tegen snoep mee in de bosjes om hun piemel te fotograferen. Een andere

zegt: 'ik ben van de politie, ik moet u fouilleren voor drugs', en gaat nadien in de broek van de jongens en de meisjes. Een buschauffeur die vaak het vervoer verzorgt bij schoolreizen, heeft de nieuwste gameboy, lokt daarmee tijdens pauzes kinderen mee en dwingt hen dan zijn geslachtsdelen aan te raken. Maar dit type dader komt dus veel minder voor dan gedacht.

Veelal ernstige misdrijven

De meeste gekende pedoseksuele misbruikers blijken ernstige tot zeer ernstige misdrijven te plegen. In de helft van de gevallen maken ze zich schuldig aan 'aanranding van de eerbaarheid', waarbij ze vooral overgaan tot seksuele aanrakingen (bvb. strelen van de geslachtsorganen, verplichte masturbatie). Op de tweede plaats, in ruim dertig procent van de gevallen, komen verkrachtingen.

Minder vaak komen de niet-contactmisdrijven voor, vooral openbare zedenschennis (bvb. exhibitionisme, masturberen in het bijzijn van het slachtoffer, het slachtoffer dwingen zich uit te kleden). Uitzonderlijk ook het tonen van porno en het aanzetten tot prostitutie. Op basis van de gerechtelijke dossiers wordt duidelijk dat de meeste daders verschillende soorten zedenfeiten op minderjarigen plegen, veelal de combinatie van aanranding en verkrachting.

Vooraf binnenshuis, alleen en langdurig

Pedoseksuele misbruikers plegen vooral misbruik in omgevingen die zowel voor de dader als voor het slachtoffer vertrouwd zijn en een zekere veiligheid uitstralen, meestal in de woning van de dader omdat daar de kans op betrapting het kleinst is. Ook de woning van het slachtoffer scoort hoog. Verder blijkt de wagen van de dader gevaarlijk terrein voor de slachtoffers. Ook op school, in een instelling of internaat komt soms seksueel misbruik voor. Een beperkt aantal daders (ongeveer 1 op 5) slaat toe op openbare plaatsen: een park, de openbare weg, een openbaar toilet, een sportterrein, een bushalte, een zwembad, een station... Het gaat opvallend genoeg niet altijd om verlaten open ruimten, maar ook om plaatsen die voor een groot aantal mensen toegankelijk zijn.

Het onderzoek wees verder uit dat de overgrote meerderheid van pedoseksuele misbruikers individueel handelt. Collectief misbruik of groepsverkrachtingen komen zeer zelden voor, en als het gebeurt is het vooral door jonge

daders die vaak minder dan vijf jaar ouder zijn dan het slachtoffer (en dus niet onder de onderzoeksdefinitie vallen).

Pedoseksuele misbruikers plegen hun seksuele misdrijven gedurende een lange periode. Ze beginnen vaak al op jonge leeftijd en plegen meerdere feiten op meerdere slachtoffers. Meestal misbruikt een dader gedurende een zekere tijd een slachtoffer en kiest hij er daarna een ander uit. De slachtoffer-tjes van een pedoseksuele misbruiker zijn doorgaans van hetzelfde geslacht en van dezelfde leeftijdscategorie. Alleen de daders die misbruik plegen in familiale kring, voornamelijk ooms, blijken minder selectief te zijn in de keuze van hun slachtoffers.

Poging tot profilering

Een uitgesproken profiel van 'de pedoseksuele misbruiker' is er niet. Pedoseksuele misbruikers lijken zich niet duidelijk te onderscheiden van de man of vrouw in de straat. Het gaat om mannen en vrouwen, in alle leeftijdsgroepen, in alle rangen en standen, in alle woonsituaties, in alle beroepen. Ze worden wel vaker in bepaalde subcategorieën aangetroffen, maar dit vormt zeker niet altijd een aanwijzing van pedoseksueel misbruik. Er lopen tal van mensen rond met kenmerken die weliswaar vaker bij pedoseksuele misbruikers voorkomen, maar eveneens bij andere mensen. Het zou dus totaal fout zijn om enkel op basis van de kenmerken die volgen, iemand als potentiële pedoseksuele misbruiker te gaan bestempelen.

M/V, oud/jong

De meeste pedoseksuele misbruikers (90 à 95%) zijn mannen. Het aantal vrouwelijke daders neemt wel toe. De onderzoekers vermoeden echter dat het gedrag van pedoseksuele vrouwen meer verborgen blijft. Zo bijvoorbeeld worden hun zorggedrag en de lichamelijke gedragingen die daarmee gepaard gaan meer aanvaard. Ze behoren vaak ook tot groepen die buiten de gerechtelijke molen blijven (bvb. leerkrachten, opvoeders).

Vrouwen zijn echter niet zelden medeplichtig aan seksueel misbruik door een dader die ze kennen, meestal in die zin dat ze op de hoogte zijn van de feiten. Zij zouden kunnen worden veroordeeld voor het niet verlenen van hulp aan een kind in nood, maar in de praktijk kiest men in die gevallen meestal voor hulpverlening aan het kind en wordt de gerechtelijke weg vermeden.

Pedoseksuele misbruikers zijn er in alle leeftijdsgroepen, van minderjarigen tot gepensioneerden. De grootste groep is tussen twintig en veertig jaar oud. Opvallend is de groep minderjarige daders: de meeste pedoseksuele misbruikers blijken hun carrière al van jongs af te beginnen, meestal in de instellingen waar ze zelf verblijven. Hun slachtoffers zijn vaak niet zoveel jonger dan zichzelf, maar op verstandelijk en emotioneel vlak zijn de verschillen meestal wel groter.

Vele pedoseksuele misbruikers (ruim 100 van de 253 veroordeelden) hebben een gerechtelijk verleden en zijn vroeger al veroordeeld, vooral voor zedenfeiten op kinderen jonger dan zestien, maar ook voor diefstallen, geweldsmisdrijven, bedrog- en drugsmisdrijven, verkeersmisdrijven en uitzonderlijk ook verboden wapendracht.

Pedoseksueel gedrag blijkt vaak samen te gaan met ander probleemgedrag, zoals het dwangmatig gebruik van porno en alcoholmisbruik.

Meer alleenstaanden dan gehuwden

Slechts één dader op de vier (uit de gerechtelijke dossiers) heeft een langdurige partnerrelatie met een volwassen partner, die echter op een zeer laag pitje staat. De meeste pedoseksuele misbruikers zijn alleenstaand, vaak ongehuwd en soms gescheiden. Ze wonen alleen of verblijven nog thuis bij hun ouders, zijn niet sociaal vaardig, hebben weinig sociale contacten en leven geïsoleerd.

Nu, pedoseksuele misbruikers zijn lang niet altijd eenzaten. Een aantal van hen hebben een uitgebreid sociaal netwerk en zijn schijnbaar goed geïntegreerd in de maatschappij. Ze behoren vaak tot de betere sociaal-economische klasse. Bij nader toezien echter blijkt er ook bij hen iets te schorten: ze hebben enkel oppervlakkige contacten en slagen er niet in kwaliteitsvolle relaties met volwassenen aan te gaan, ook niet op seksueel vlak. Vanuit dat isolement gaan ze zich richten op kinderen en slagen ze er vaak wonderwel in om zich in te leven in hun leef- en denkwereld.

De onderzoekers vermoeden dat de groep daders uit de hogere sociale klasse ongeveer even groot is als die uit de lagere sociale klasse, hoewel dat zoals gezegd niet blijkt uit de analyse van de juridische dossiers. Een aantal van hen probeert zijn seksuele voorkeur verborgen te houden, bvb. door omgang met jonge prostitué(e)s en reises naar seksparadijzen.

Op zoek naar kinderen

Pedoseksuele misbruikers vindt men in tal van beroepen. Hoe komen ze in contact met kinderen? De meesten doen dat via contacten met de ouders en het gezin. Sommigen ontmoeten kinderen via hun beroep (leraar, klusjesman op school, opvoeder...) of via activiteiten in hun vrije tijd, als monitor, jeugdbegeleider, trainer of kinderoppas. Ze veranderen van organisatie zodra er over hen geruchten de ronde beginnen te doen. Er zijn ook daders die bewust trachten een relatie aan te knopen met alleenstaande vrouwen met kinderen. Soms zijn de contacten met kinderen minder georganiseerd. Een pedoseksuele misbruiker zoekt dan schoolomgevingen op, zwembaden en andere plaatsen waar veel kinderen zijn.

Recent zijn ook de nieuwe communicatiemiddelen in opmars. Nu hoeven pedoseksuele misbruikers zelfs hun pantoffels niet meer uit te doen om met kinderen in contact te komen. Het internet, chatrooms en SMS-jes zijn voor hen uitstekende middelen om te communiceren en hun fantasieën te voeden.

Allerlei motieven

Waarom pleegt iemand seksueel geweld op kinderen? De motieven daarvoor blijken zeer divers: frustratie, woede, sociaal isolement, eenzaamheid, emotionele problemen, een negatief zelfbeeld, onevenwichtigheid, afwijkende seksuele voorkeuren, zeer sterke seksuele behoeften, eigen slachtofferschap in de kindertijd, een vertekend beeld van seksualiteit en man-vrouwrelaties (de partner als object dat mag worden uitgebuit).

Gelukkig wordt niet iedereen met een of meerdere van die kenmerken een pedoseksuele misbruiker. Het gaat om zogenaamde risicofactoren. Enkel wie voor die problemen geen of geen geschikte oplossing vindt, dreigt in misbruikgedrag te verzeilen. Vaak is er ook een uitlokkende factor nodig om de stap naar seksueel misbruik te zetten, de spreekwoordelijke druppel die de emmer doet overlopen: alcohol- of druggebruik, een opstapeling van stressstoestanden, het bekijken van pornografie, het zien van een kind dat zich 'uitdagend' gedraagt...

De 'zachte' en de 'harde' methode

Hoe gaan daders te werk? Op die vraag is geen eensluidend antwoord te geven. Elke dader doet zijn ding, vanuit zijn persoonlijkheid, zijn verleden, zijn

sociale context. Toch stellen de onderzoekers dat pedoseksuele misbruikers op grond van de werkwijze die ze hanteren grosso modo in twee types kunnen worden ondergebracht: zij die een verleidingsstrategie uitbouwen en zich zachtjes aan inwerken in de omgeving van het kind, en zij die directer en impulsiever te werk gaan en op zoek zijn naar kortstondige gelegenheden om kinderen te misbruiken. Die types komen overeen met de meest gehanteerde profilering in de literatuur, die van de preferentiële en de situationele pedoseksuele misbruikers.

De eerste groep, die overeenstemt met wat in de literatuur 'preferentiële plegers' genoemd wordt, is de grootste. Het gaat om pedoseksuele misbruikers die een langdurige en overmatige interesse hebben voor kinderen die erotisch en/of seksueel getint is. De pedoseksuele misbruiker gaat actief op zoek naar kinderen en zet daartoe vaak een bewuste verleidingsstrategie op. Hij tracht het vertrouwen van een kind en dat van zijn ouders en zijn directe omgeving te winnen. Hij bouwt een vriendschapsrelatie op en is geboeid door wat kinderen bezighoudt, heeft de nieuwste computergames en andere spelletjes, een huisdier waar kinderen dol op zijn, enz.

Als hij nog niet tot de vertrouwde omgeving van het kind behoort, tracht hij daarin te infiltreren. Hij kan bvb. voorstellen om af en toe eens op het kind te passen. Naarmate hij het vertrouwen van het slachtoffer en zijn omgeving wint, doktert hij een opzet uit voor het misbruik: het geven van snoep, het organiseren van een uitstap, het samen uitvoeren van een klusje bij hem thuis. Hij gebruikt zelden fysiek geweld op het moment dat hij zijn seksuele lusten op het kind botviert. Hoewel hij vaak als lief en zachtaardig overkomt, oefent hij vanuit zijn machtspositie wel moreel en psychisch geweld uit op het slachtoffer.

Zo smeedt de dader vaak een complot met het kind onder het motto 'dit is ons geheimpje'. Anderen trachten de medewerking en de geheimhouding van het slachtoffer af te kopen door veel aandacht en vriendschap te geven of extra zakgeld, cadeautjes, allerlei voorrechten tegenover andere kinderen. Bijna altijd gebruiken ze een of andere vorm van bedreiging. Zo slagen ze er vaak in om een misbruiksituatie lange tijd in stand te houden.

Soms schuift de dader de schuld van het misbruik op het kind: 'het is jouw schuld en je mama zal nooit geloven dat dit gebeurd is'. Of erger nog, zoals in dit geval: de dader ontkleedt een meisje, bevredigt haar met de vingers en gaat dan bovenop het kind liggen met de vraag 'mag het?' zodat hij later kan zeggen dat zij de toelating heeft gegeven.

Het type 'preferentiële dader' komt gemiddeld uit een hogere socio-economische klasse, heeft een hogere opleiding en is alleenstaand, al dan niet na

een stukgelopen relatie. Hij heeft vaak een juridisch verleden, vooral voor zedenfeiten.

Het tweede type pedoseksuele misbruikers, veel minder talrijk, wordt in de literatuur beschreven als 'situationele plegers'. Die volgen een totaal andere handelswijze. De pleger speelt in op al dan niet toevallige gelegenheden om veelal eenmalig of kortdurend misbruik te plegen, zonder een voorbereidende verleidingsstrategie. Hij gaat agressief en impulsief te werk en beschouwt zijn slachtoffer als een object. De slachtoffers zijn doorgaans onbekenden of hooguit vage kennissen. Hun stilzwijgen wordt dreigend afgedwongen.

De pedoseksuele misbruikers die zo te werk gaan, hebben in tegenstelling tot de eerste groep meestal geen permanente seksuele gerichtheid op kinderen. Wel zijn ze zwaar gefrustreerd over hun relatie met een volwassen partner. Ze richten zich op kinderen om hun frustratie en hun woede af te reageren. Dit type dader komt vooral uit een lagere sociale klasse, en heeft gemiddeld beperktere verstandelijke vermogens en sociale vaardigheden. In hun strafregister zijn doorgaans vooral niet-zedenfeiten te vinden.

Deze dadertypologie is niet absoluut: geen enkele pedoseksuele misbruiker zal perfect in het ene of het andere type passen. Bovendien vormen alle genoemde daderkenmerken geen kant-en-klare checklist om uit te maken of iemand al dan niet pedoseksueel geaard is en/of tot een van beide types behoort. Er is veel kans dat een pedoseksuele misbruiker meerdere van de genoemde kenmerken heeft, maar daarom mag men nog niet besluiten dat iemand met de genoemde kenmerken een pedoseksuele misbruiker is. Die conclusie zou fout zijn: de redenering mag niet op zijn kop worden gezet.

'Het was maar knuffelen'

Beide types pedoseksuele misbruikers verrechtvaardigen hun gedrag met vertekende argumenten: 'ik deed het om het kind seksueel voor te lichten', 'het waren maar spelletjes', 'ik had gedronken', 'ik was depressief', 'het slachtoffer daagde me uit', 'het slachtoffer vroeg er zelf om'. Ze rationaliseren of minimaliseren de feiten, of leggen de schuld bij het slachtoffer. En ze geloven ook vaak hun hersenspinsels. Dit betekent niet altijd dat de daders de feiten ontkennen. Vooral zij die met het gerecht in aanraking komen, gaan over tot bekentenissen, meestal nadat hen enige bewijslast werd voorgelegd. Vroeg of laat krijgen ze vaak last van schuldgevoelens, veel vaker dan andere seksuele delinquenten

Vooraf kwetsbare kinderen als slachtoffer

Zowel jongens als meisjes worden seksueel misbruikt. Meisjes vormen twee derden van de slachtoffers, jongens een derde. Een kind kan slachtoffer worden op elke leeftijd. Jongens worden evenwel vooral slachtoffer tijdens de puberteit, meisjes al op jongere leeftijd. Vanaf zes jaar stijgt het risico op slachtofferschap met de leeftijd, vanaf twaalf à dertien jaar daalt het weer.

Mentaal gehandicapte kinderen zijn extra kwetsbaar en lopen een hoger risico om slachtoffer te worden. Maar net bij die kinderen komt seksueel misbruik maar moeizaam aan het licht: ze beseffen vaak niet goed wat hen overkomt en kunnen er moeilijk over praten. Wanneer dat toch gebeurt, aarzelen veel ouders om de feiten aan te geven omdat daaruit vaak een overplaatsing volgt naar een andere instelling.

Vaak wordt gedacht dat seksueel misbruikte kinderen uit 'gebroken' gezinnen komen. Niets daarvan, zo blijkt uit het onderzoek. Niet de samenstelling van het gezin, maar de relaties tussen de gezinsleden geven de doorslag. De meeste slachtoffers komen uit een tweeoudergezin dat niet goed functioneert en zitten in een zwakkere sociale en/of persoonlijke positie: ze hebben weinig hechte banden, missen thuis aandacht en affectie of zijn zeer beïnvloedbaar en goedgelovig.

Soms kan dit zeer ver gaan. Zoals het meisje dat vertelde: *'Hij stak zijn vinger in mijn spleetje en hij duwde heel hard op dat bolleke en wreef erop tot het pijn deed. Maar hij was lief voor mij en eigenlijk wilde hij me geen pijn doen, dus liet ik hem maar doen.'*

Hoe vaak komt het voor?

Het Gentse onderzoeksrapport verzamelde ook een aantal buitenlandse cijfergegevens over slachtofferschap en daderschap. In de internationale wetenschappelijke literatuur is men het erover eens dat slechts een minderheid van misbruikte kinderen aan het licht brengt dat ze slachtoffer zijn of zijn geweest van seksueel misbruik. Er is een enorm groot 'dark number', een veelheid van niet-gemelde slachtoffers. Een Brits onderzoek concludeerde bvb. dat slechts een kleine 10% van alle aanrandingen gerapporteerd wordt aan de politie.

Kinderen die werden misbruikt door vreemden zouden daar makkelijker over praten dan zij die door bekenden werden benaderd. Meisjes zouden meer geneigd zijn om misbruik te melden aan hun ouders dan jongens, die vaak

nog worden opgevoed met de idee 'je moet sterk en flink zijn' en daarom minder snel met hun problemen en emoties over de brug komen. Wellicht vrezen jongens die misbruikt worden door een man ook om als homo aanzien te worden.

De cijfers over pedoseksueel misbruik zijn sterk verschillend, omdat de diverse onderzoekers doorgaans uiteenlopende definities en uiteenlopende onderzoeksmethoden hanteren. Het onderzoeksrapport vermeldt dat in de bestaande buitenlandse literatuur de cijfers over het aantal slachtoffers van seksueel kindermisbruik uiteenlopen van 7% tot maar liefst 62% bij meisjes en van 4% tot 30% bij jongens. Meisjes zouden vooral misbruikt worden binnen het gezin, jongens vooral door bekenden buiten het gezin.

Het is niet omdat de betrouwbaarheid van deze cijfers beperkt is, dat ze van tafel geveegd mogen worden. Algemeen wordt aangenomen dat naar schatting een op drie meisjes en een op vijf jongens op de leeftijd van 18 jaar een of andere vorm van seksueel misbruik heeft meegemaakt.

Een Amerikaans onderzoek geeft ook te denken: niet minder dan 21% van de ondervraagde studenten gaf toe zich seksueel aangetrokken te voelen tot kinderen, en 7% zou seks met een kind in overweging nemen als ze daarvoor niet zouden worden opgespoord of gestraft.

Deze cijfers geven aan dat het hier om een ernstig maatschappelijk probleem gaat, dat grondig moet worden aangepakt. Dit zal nog duidelijker worden na lezing van volgend hoofdstuk, waarin de impact van seksueel misbruik wordt geschetst.

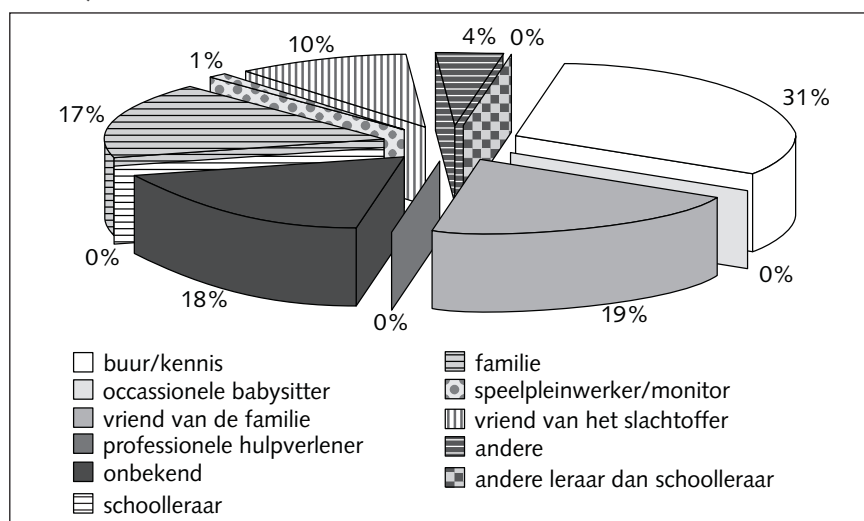
Bron hoofdstuk 1

Vermeulen G., Ponsaers P., Verlinden A., *Het profiel van de pedoseksuele misbruiker. Een sociologische benadering*. Maklu, Antwerpen-Apeldoorn, 2003. Te koop of te bestellen in bij de uitgever of de boekhandel.

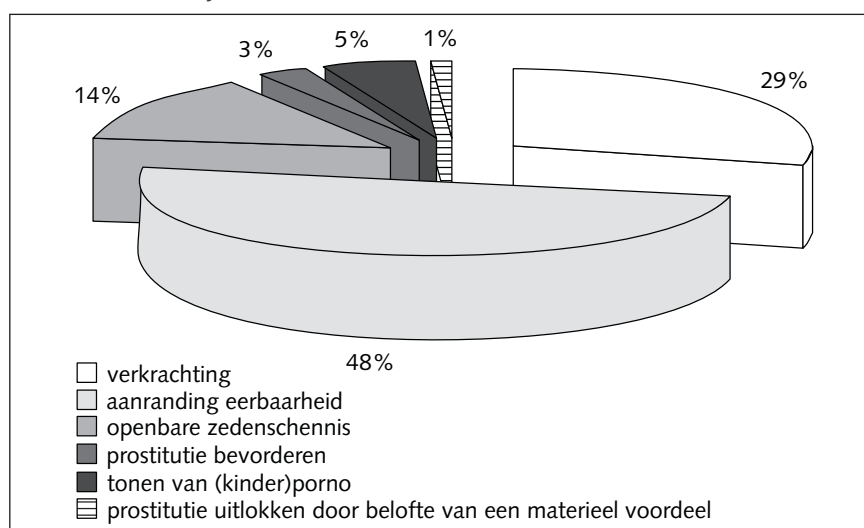
Tabellen bij hoofdstuk 1 uit de juridische dossiers van het onderzoeksrapport

Gegevens voor 253 veroordeelde daders/430 feiten uit bovenvermelde bron

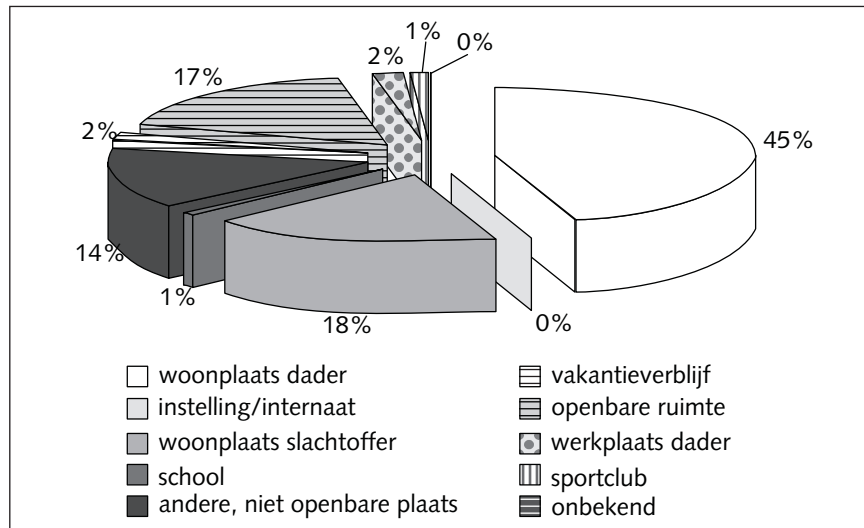
GRAFIEK 1: Relatie dader-slachtoffer (gebaseerd op 253 veroordeelde daders)

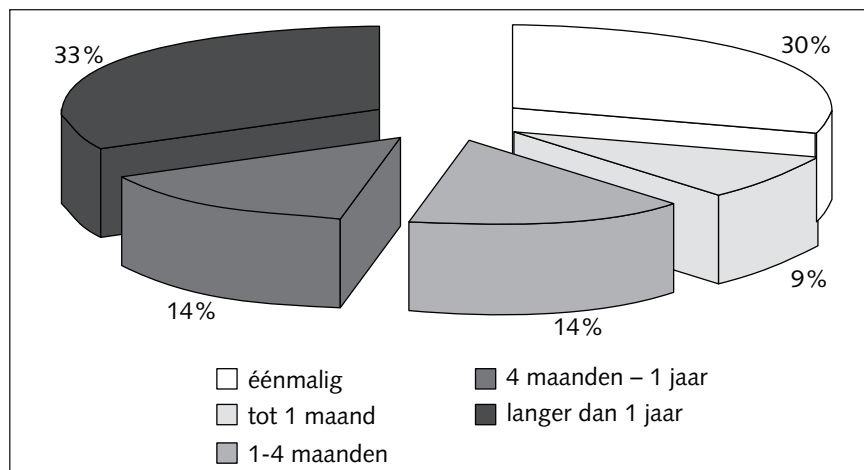
GRAFIEK 2: Aard van de feiten t.a.v. -16-jarigen (gebaseerd op 430 juridische feiten)

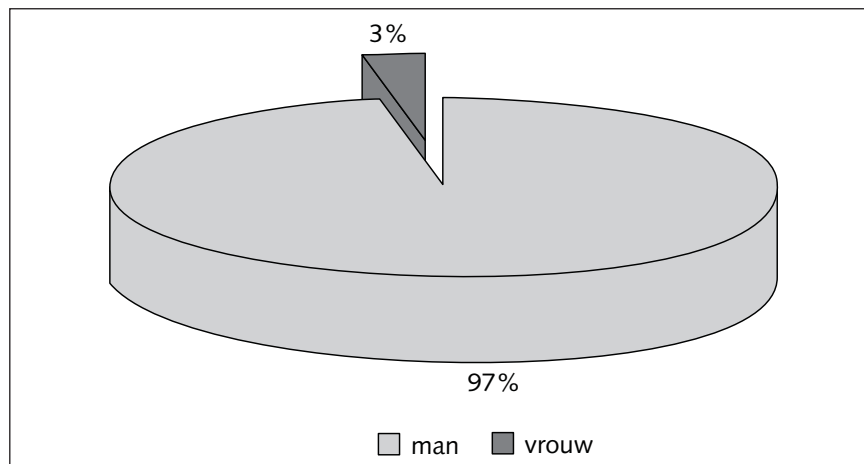
GRAFIEK 3: Plaats van het seksueel misbruik (gebaseerd op 253 veroordeelde daders)

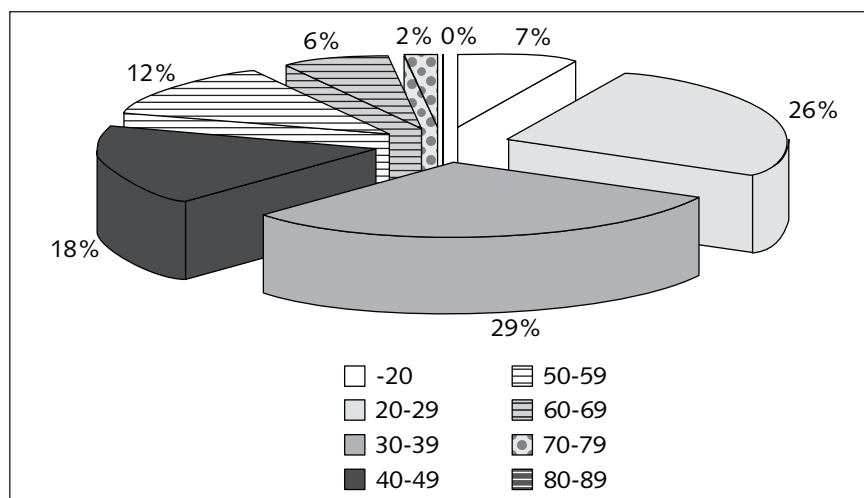
GRAFIEK 4: Duur van het misbruikgedrag (gebaseerd op 430 juridische feiten)

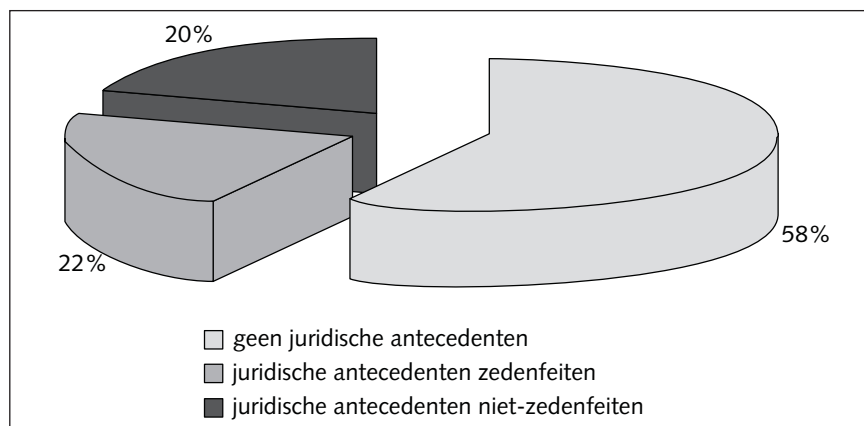
GRAFIEK 5: Geslacht van de daders (gebaseerd op 253 veroordeelde daders)

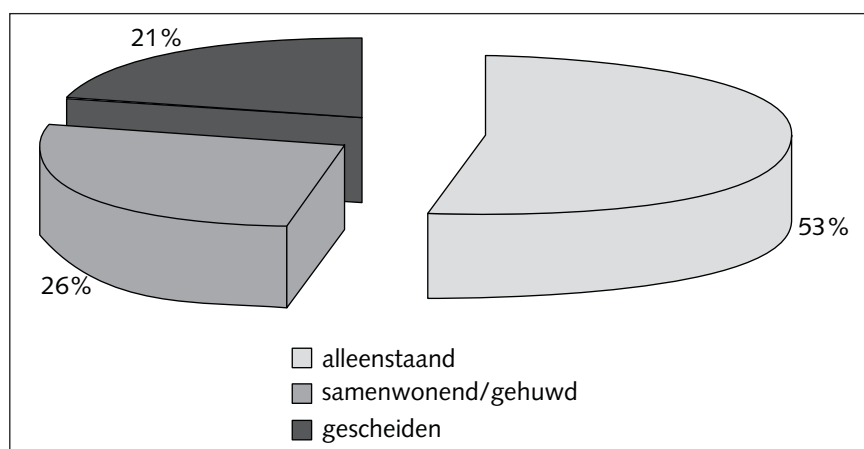
GRAFIEK 6: Leeftijd van de daders (gebaseerd op 253 veroordeelde daders)

GRAFIEK 7: Voorafgaande juridische veroordelingen van de daders (gebaseerd op 253 veroordeelde daders)

GRAFIEK 8: Burgerlijke stand van de daders (gebaseerd op 253 veroordeelde daders)

IMPACT VAN SEKSUEEL KINDERMISBRUIK

Seksueel misbruik in en buiten de familie treft jongeren van alle leeftijden. Zelfs bij baby's van drie maanden oud worden letsels beschreven. Maar de gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is 9 tot 11 jaar. Dat wil dus zeggen dat hun ontwikkeling zeer vroeg getroffen wordt.

Bij seksueel misbruik komen in feite alle vormen van kindermishandeling aan bod. De slachtoffers leven in een sfeer van psychologische tekorten, waarbij seksueel en fysiek geweld samengaan. De volwassen dader is overtuigd dat 'een kind daar toch niets van voelt en er zich niets van herinneren zal'.

Seksueel misbruik, incestueus of niet, is echter een zeer ernstige traumatische ervaring. Hiermee bedoelen we een ervaring die als een schokkende gebeurtenis wordt beleefd, een intens gevoel van machteloosheid oproept en gepaard gaat met een enorme angst (van der Hart, 1995). Bovendien kan de angst niet geuit worden doordat de dader het kind verplicht het misbruik geheim te houden. Die geheimhouding hoeft niet altijd letterlijk te worden opgelegd. De dader kan het kind laten aanvoelen dat het geacht wordt te zwijgen.

In deze bijdrage beschrijven we hoe dit proces schade toebrengt aan de hersenen van het slachtoffer, wat zich vertaalt in de psychologische ontwikkeling. De zichtbare en meetbare gevolgen kunnen zich ontwikkelen op korte en lange termijn.

Dat er schade volgt kan niet verrassen. Wat voor het vijfde tot zesde levensjaar begint, grijpt in op de ontwikkeling van een kind op een ogenblik dat er heel belangrijke fundamenten gelegd worden. Wat hier gebeurt kan men vergelijken met een huis in opbouw: terwijl men de fundamenten legt, doet er zich een orkaan voor die enkele pijlers van het huis breekt of beschadigt. Ondanks deze natuurramp wordt er gewoon voortgebouwd, zonder herstellingen uit te voeren. Het wordt een huis waar de bewoner levenslang tekorten zal vaststellen: vochtige muren, scheuren in de wanden omdat het huis beweegt, slechte isolatie... En als herstellingen uitgevoerd worden, zal men steeds stoten op de grote fouten die gemaakt werden bij de bouw. De fundamenten zijn niet gelegd zoals het hoort. Een kind in ontwikkeling is zo'n huis in de steigers.

Wie zijn de slachtoffers?

De vraag wie de slachtoffers zijn van seksueel misbruik, kwam in het onderzoek van de Universiteit Gent aan bod (zie hoofdstuk 1). Ook buitenlandse onderzoekers hebben dit onderzocht – zowel voor incestueus als voor niet-incestueus misbruik – en ze kwamen doorgaans tot bevindingen die in dezelfde lijn liggen.

Finkelhor (1993) ondervroeg volwassenen die in hun jeugd misbruikt waren, en stelde vast dat tussen de leeftijd van 7 en 12 jaar de meest kwetsbare periode ligt voor de start van seksueel misbruik. Toch zou het kunnen dat dit de waarheid niet weergeeft, omdat jonge kinderen veel moeilijker een werkbaar getuigenis leveren dan oudere kinderen.

De meeste slachtoffers zijn meisjes. Ze worden minstens drie keer zo vaak misbruikt dan jongens. Maar misschien weten we over die groep nog het minste. Mannen die op volwassen leeftijd getuigen over seksueel misbruik in hun jeugd, vertellen dat zij het zeer moeilijk vonden om dit geheim te doorbreken. Het zou kunnen dat jongens nog moeilijker dan meisjes seksueel misbruik aangeven, en slachtoffer zijn van de beeldvorming dat zij het dominante geslacht zijn en de mogelijkheid hebben om zich te verweren. In ieder geval is het zo dat het aantal jongens dat gemeld wordt als actueel slachtoffer veel lager ligt dan het aantal volwassen mannen die het in hun jeugd vermelden (Bruinsma, 1998).

Lokken slachtoffers het uit?

Voor de preventie van seksueel misbruik van kinderen en jongeren is het uiteraard belangrijk te weten of er kindfactoren zijn die het risico bevorderen om daarvan het slachtoffer te worden. In gerechtelijke procedures worden slachtoffers gemakkelijk beschuldigd geen verzet getoond te hebben, of zelfs eerder seksueel provocerend geweest te zijn. Ze zouden de seksuele grensoverschrijding aangemoedigd of gewenst hebben, en zich geliefd gevoeld hebben tijdens het misbruik. Dit staat echter in schril contrast met de veelheid van onderzoekers die dit nooit hebben kunnen objectiveren. Bovendien is er slechts een zeer kleine minderheid van slachtoffers bekend die het misbruik niet zeer negatief ervaren hebben.

Kinderen kunnen nooit de schuld en verantwoordelijkheid toegeschoven krijgen voor een seksuele relatie met een volwassene. Zelfs indien ze die gewenst zouden hebben. Ontwikkelingspsychologisch zijn ze er niet toe in staat om de impact van een dergelijke relatie in te schatten, en dus om er toestemming voor te geven.

Wat daders echter vaak beschrijven is de kwetsbaarheid van hun slachtoffers. Die wordt ten onrechte voorgesteld als 'de wens om een relatie te hebben'. Vooral kinderen die weinig vrienden hebben, moeilijk sociale relaties aangaan of reeds emotioneel-affectieve tekorten hebben, lopen bijzonder het risico om open te staan voor aandacht en affectie van een potentiële dader. Finkelhor (1990) en Berliner en Conte (1990) verzamelden in hun overzichtstudies volgende kenmerken die bijzondere risico's voor kinderen inhouden: als ze passief, rustig, zeer snel vertrouwend, jong, ongelukkig of depressief zijn. Ze hebben een grote nood aan aandacht, affectie en bevestiging. Verder geeft onderzoek volgende risicofactoren aan:

- kinderen van ouders die veel conflicten hebben met elkaar;
- kinderen van ouders met een alcoholverslaving, medicatiemisbruik, drugverslaving, of ernstige emotionele stoornissen;
- bij sociale isolatie van de jongere;
- bij aanwezigheid van een stiefvader;
- als een moeder veel afwezig is thuis en geen zicht heeft op het gezinsleven;
- kinderen die een slecht contact hebben met hun ouders;
- kinderen met een mentale handicap. Het National Centre of Child Abuse and Neglect berekende dat kinderen met een handicap 1,75 keer meer kans lopen op seksueel misbruik dan gezonde kinderen (1993).

Wie zijn de daders?

Wanneer men ook het incestueus misbruik in overweging neemt, hebben de meeste daders een gezinsleven, werken ze of nemen ze deel aan vrijwilligerswerk en zijn ze voorzitter of lid van gerespecteerde organisaties. Sommigen worden door ouders bewonderd om hun omgang met kinderen. Als er een pleger van seksueel geweld aangewezen wordt, ontstaat er dan ook vaak een tegenactie van mensen die ervan overtuigd zijn dat het een vergissing moet zijn, want: 'Zij kennen deze persoon zeer goed, en het is volstrekt onmogelijk dat die zulke feiten pleegt.'

De leeftijd van de daders loopt erg uiteen. Volwassen daders zijn gemiddeld ongeveer 30 jaar, maar een derde van alle daders is een minderjarige. De meeste volwassen plegers van seksueel geweld vertonen hun eerste afwijkende gedragingen voor de leeftijd van 18 jaar (Bruinsma, 1998). Het aantal adolescente daders dat in behandeling genomen wordt voor seksueel misbruik tegen kinderen neemt zeer sterk toe. Minderjarige en meerderjarige daders hebben opvallende gelijkenissen.

De meeste daders zijn mannen. Dit geldt minstens voor 80% onder hen. Van

alle mannen die seksueel misbruik plegen is er slechts een minderheid die zich richt tot kinderen. Finkelhor en Lewis (1990) berekenden dat 4 tot 17% van de mannelijke bevolking ooit een kind misbruikt.

Vrouwelijke daders blijven een slecht gekende groep. Hun dadergedrag wordt trouwens gemakkelijk 'bemoederend' genoemd of 'een geval van overdreven moederliefde' (Saradjian, 1996). Vrouwelijke daders werken overigens vaak samen met mannelijke, werken als babysitter, of zoeken systematisch relaties met adolescente jongens. Ze hebben een voorkeur voor jongere kinderen dan mannelijke daders en richten zich meer tot kinderen die ze kennen dan tot onbekenden. De ernst van de feiten vertoont geen verschil met mannelijke daders (Rudin, 1995).

In het onderzoek van Finkelhor (1990) naar volwassenen die een geschiedenis van seksueel misbruik in hun jeugd vermelden, is bij vrouwelijke slachtoffers 29% van de daders een gezinslid, 41% een vriend of kennis, 21% een vreemde. Vrouwen worden dus eerder misbruikt door een bekende, terwijl jongens vooral misbruikt worden door onbekenden (40%).

Seksueel misbruik leidt tot neurobiologische schade

In de laatste tien jaar is er opvallend onderzoek gedaan dat aantoont dat een psychotrauma een impact heeft op de hersenontwikkeling (Adriaenssens, 2003). Dat vooral baby's hiervoor kwetsbaar zijn kan niet verrassen. De omvang van de hersenen neemt sterker toe gedurende het eerste levensjaar dan op gelijk welk ander moment in het leven (Gillis, 1993). Gedurende de eerste twee levensjaren is er een spectaculaire groei van synaptische koppelingen (de schakelplaatsen tussen zenuwcellen). Het is ook de periode van cerebrale plasticiteit, waarbij de invloed van omgevingsfactoren zeer bepalend is. Voor de zuigeling betekent dit dat hij zich veilig geborgen dient te voelen, en dat er op die behoefte sensitief moet worden ingespeeld. Afwezigheid van interacties met de zuigeling of de aanwezigheid van schadelijke interacties (zoals misbruik), kunnen leiden tot blijvende tekorten in de cognitieve ontwikkeling (Glaser, 2000). Synaptische koppelingen die niet gebruikt worden, gaan na verloop van tijd verloren. Een ouder die geregeld agressief is tegenover het jonge kind ontnemt dit de kans om een goede afstemming te leren van emoties en gedrag. Dit kan zich dan weer op wat latere leeftijd vertalen in dwingend gedrag, versterkte koppigheid, hyperactiviteit, agressie of andere kinderpsychiatrische stoornissen. De dader zal deze symptomen vaak aangrijpen als alibi voor zijn gedrag.

Deze schade aan de structuur van de hersenen wordt versterkt door het stresshormoon. Misbruik is een bron van grote angst en stress. En dat lokt

telkens een aangepast fysiologisch antwoord uit. Dat betekent een activatie van de hypothalamus-hypofyse-bijnieras met de daarmee gepaard gaande verhoogde afscheiding van cortisol, populair het stresshormoon genoemd. Sapolsky (1996) en Glaser (2000) wijzen op een significante correlatie tussen aanhoudende stress, een verhoogde dosis stresshormoon en de beschadiging van de hippocampus (structuur in de hersenen die een centrale rol speelt bij herinneringen). De hippocampus integreert de verschillende aspecten van een herinnering en situeert die in de tijd, de plaats en de context. Dit zijn net elementen die een cruciale rol kunnen spelen in een gerechtelijk onderzoek. Een hoge dosis cortisol leidt tot het afsterven van hippocampale cellen. Daar zou een verband kunnen liggen met een negatief effect op de kwaliteit van de geheugenfunctie. Deze onderzoeken leveren de eerste bewijzen dat de wisselende verklaringen van slachtoffers en de fouten die er in hun verhaal teruggevonden worden, berusten op de gevolgen van de schade door het seksuele misbruik, en dus niet eenvoudigweg te verklaren zijn door 'manipulatie', 'inductie' of 'liegen'.

Seksueel misbruik treft ook nog een derde niveau in de hersenen, en dat is de kern van het beheer van de emoties. De amygdala zijn amandelvormige structuren waarin miljarden zenuwcellen via neurotransmitters emoties uitlokken of dempen. Ze zorgen voor het vrijzetten van 'vlucht/vecht-hormonen' die het hele lichaam in actie kunnen doen treden. Ze versnellen de hartslag, voeren de bloeddruk op, zorgen voor klamme handen en voor het wegsurten van de gevaarsituatie, en ze maken dat het gelaat tot een grimas vertrekt. De amygdala zijn een soort crisiscentrum dat alle inkomende prikkels controleert op moeilijkheden. Als dat alarm in werking treedt is een emotionele storm het gevolg.

De amygdala zijn bij de geboorte volledig gevormd. Ze blijken sterk beïnvloed te worden door indrukwekkende, schokkende en chronische ervaringen. Seksueel misbruik is hiervan de duidelijkste illustratie. In de periode waarin het misbruik plaatsheeft is er een extreme activering van de amygdala. Hierdoor leeft het slachtoffer biologisch en psychologisch aanhoudend in vlucht/vecht-schema's. Deze stortvloed van inprentingen laat blijvende schade na, waardoor de amygdala beginnen fouten te maken. Zij werken namelijk op basis van vergelijking: een prikkel komt toe en wordt associatief vergeleken met eerdere informatie. Zo kan een bepaalde haarsnit een paniecreactie geven, waarbij het slachtoffer overtuigd is de dader teruggezien te hebben, terwijl dit niet het geval is. Alleen de haarsnit was gelijkend, maar die triggerde de amygdala die onzorgvuldig vergeleken en het lichaam reeds in een alarmreactie brachten. Het is duidelijk dat de schade die chronisch misbruik nalaat tot lang na het stopzetten van de onveilige situatie voor leed kan zorgen (Adriaenssens, 1998).

Signalen van seksueel misbruik zijn symptomen van constructiefouten

Er zijn dus redenen genoeg om aan te nemen dat de impact van kindermishandeling verder gaat dan de uitwendig zichtbare schade. De neurobiologische bevindingen komen steeds meer de vaststellingen ondersteunen die ontwikkelingspsychologisch reeds gekend waren. De vele emotionele en gedragsmoeilijkheden die men bij mishandelde kinderen ziet, worden nu stap voor stap beter begrepen door de constructiefouten te kennen die aan de basis liggen.

Maar in het onderzoek blijven nog veel onbekenden: waarom zijn er kinderen waarbij deze schade zich niet blijkt voor te doen, hoe begrijpen we het verschil tussen wie herstelt en niet herstelt op lange termijn, volstaat één factor zoals mishandeling om het leven van een kind te bepalen of is er niet eerder sprake van het samenkomen van meerdere ongunstige factoren die tot de meest problematische ontwikkeling leiden?

Het is in ieder geval duidelijk dat het zinvoller is om risicofactoren vroegtijdig aan te pakken of bestaande kindermishandeling te doen stoppen in de beginfase, aangezien ook de nefaste invloed op de neurale ontwikkeling dan nog in een vroeg stadium verkeert. Beter dat dan te wachten tot er duidelijk zichtbare effecten van mishandeling zijn (de 'tastbare bewijzen') die eigenlijk symptomen zijn van reeds geïnstalleerde schade die veel moeilijker te herstellen is.

De schade aan de constructie vertaalt zich in de ontwikkeling

Wie seksueel misbruik pleegt dringt niet alleen binnen in het lichaam, maar ook in de geest van het slachtoffer. Geweld gaat dus gepaard met een hersenspoeling. Daders van seksueel geweld geven hun handelen een pedagogisch karakter door het aan het kind voor te stellen als 'normaal', als 'een redding van het huwelijk van de ouders', als 'een initiatie in seks die beschermt tegen ontgoochelingen met leeftijdsgenoten'.

In die zin gaat seksueel geweld altijd gepaard met emotioneel geweld. Al die uitspraken moeten het kind duidelijk maken dat er voor de volwassene geen reden is om zichzelf ter discussie te stellen en dat, als er dan toch een probleem is, dat wel degelijk bij het kind ligt. Het versterkt het gevoel een slecht kind te zijn. Dit proces versterkt de loyale verbondenheid van het kind aan de dader. Judith Herman noemt dit een traumatische verbondenheid (Her-

man, 1990). Dader en slachtoffer vormen een traumatische twee-eenheid. Zo blijkt ook in dit geval van incest.

Maaike is vier jaar. Soms speelt papa prettige spelletjes met Maaike. Dan lacht zij en papa ook. Ze hebben beiden een goed gevoel. Maaike voelt dat dit goed is en dat gevoel wordt door papa bevestigd. Als Maaike haar broer pijn doet, berispt papa haar. Hij zegt dat zoiets slecht is. En Maaike voelt ook wel aan dat het niet goed is dat ze haar broer pijn doet. Opnieuw ervaart zij dus dat wat zij als slecht aanvoelt, ook door papa slecht bevonden wordt. Maar soms doet papa op haar kamer dingen met Maaike die zij als slecht aanvoelt, terwijl papa ze goed vindt. Zij heeft het gevoel dat het niet prettig is. Maar papa zegt dat het wél prettig is, dat alle papa's dat doen, dat het een plezierig geheimpje is van papa en zijn flinke dochter Maaike. Dat brengt Maaike in de war: soms zijn er momenten dat ze goed en kwaad aanvoelt zoals papa, maar soms ervaart ze iets als slecht, terwijl papa het goed vindt. Het besluit staat voor Maaike vast: zij heeft het verkeerd voor. Zij is een slecht kind, dat wordt haar steeds duidelijker.

Seksueel misbruik tast het normale verloop van de psychologische ontwikkeling aan in de opeenvolgende stadia, van kind tot adolescent. De dader heeft een fundament getroffen van de relatie tussen volwassene en kind: het vertrouwen in opvoeders, volwassenen, en het geloof in zichzelf. Er is de angst om het goede van papa of een andere volwassene te verliezen én de angst voor wat als slecht wordt aanvoeld. Het kind evolueert naar een splitsing van de persoonlijkheid. Enerzijds is er een goed kind dat positieve relaties beleeft met anderen en een goed zelfbeeld heeft, anderzijds is ook het tegenovergestelde aanwezig: een slecht zelfbeeld van een negatief kind dat met anderen beangstigende, frustrerende, en agressieve relaties beleeft (Adrienssens, 1998).

Seksueel misbruik belet de integratie van goede en kwade voorstellingen van zichzelf en anderen tot een evenwichtig geheel van complexe, geïntegreerde gevoelens. In plaats daarvan blijft de primitieve toestand bestaan. Dit brengt met zich mee dat het kind meestal denkt in zwart-wit termen: ofwel voelt het zich goed en vindt het de rest van de wereld maar niks, ofwel – en dat gebeurt veel vaker – vindt het zichzelf slecht en al de anderen o zo goed. Door splitsing gaat de pendel tussen goed en kwaad voortdurend heen en weer. Het kind vindt zichzelf bijzonder slecht en bewondert de leerkracht bovenmaats. Of het vindt vandaag dat een bepaald meisje van de klas haar allerbeste vriendin is, terwijl ze er morgen verschrikkelijk ruzie mee maakt en zegt er nooit meer mee bevriend te willen zijn.

Gevolgen van seksueel misbruik

Wat men ziet aan signalen van seksueel misbruik, zijn reeds de gevolgen. Talrijke onderzoeken tonen aan dat seksueel misbruik in de jeugd tot een breed spectrum kan leiden van emotionele, gedrags- en relationele problemen. Het kan gaan om snel optredende gevolgen (binnen de twee jaar na de aanvang van het misbruik) of om langetermijneffecten.

Gevolgen op korte termijn

Kendall-Tackett (1993) deed een grondige analyse van 45 uitgebreide studies over de initiële impact van seksueel misbruik. Daaruit bleek dat de meest voorkomende klacht geseksualiseerd gedrag is (dit wil zeggen excessief masturberen, overdreven seksuele nieuwsgierigheid, promiscue gedrag, uitdagend seksueel spel, ongewone kennis van de seksualiteit, provocerend seksueel gedrag naar volwassenen of kinderen). Geseksualiseerd gedrag wordt beschouwd als een gedragsymptoom dat het meest duidelijk verwijst naar de aanwezigheid van seksueel misbruik (Friedrich, 1993).

De tweede klacht die frequent aangetroffen wordt is de posttraumatische stressstoornis. Die omvat problemen zoals nachtmerries, angst, gevoelens van isolatie, en de onmogelijkheid om te genieten van gewone dagelijkse activiteiten, met psychosomatische klachten, starende blik en schuldgevoelens. Kinderen kunnen deze stoornis ontwikkelen, ook al is ze minder scherp omlijnd dan de beschrijving die men in het algemeen bij volwassenen kan vinden. Slachtoffers doorlopen daarbij verschillende fasen. Eerst ontkennen ze de stress en angst van wat ze meegemaakt hebben en vermijden ze dus de gedachte en de situaties die ernaar zouden kunnen verwijzen. Dit wordt gevolgd door een fase van herbeleving waar nachtmerries, flashbacks, dwanghandelingen een toestand van verhoogde waakzaamheid begeleiden. Bij kinderen uit zich dat in concentratiemoeilijkheden en ongewone schrikreacties, uitgelokt door voorvallen die de herinnering oproepen aan de traumatische ervaring. Kinderen met een posttraumatische stressstoornis blijven hierin geblokkeerd en vertonen in hoofdzaak een ontkenningsmechanisme. Zij komen niet tot de uiteindelijke integratie, de verwerking van de traumatische gebeurtenis. Zo kan seksueel misbruik dus leiden tot voor de buitenwereld – en ook vaak voor de jongere zelf – volkomen onbegrijpelijke geconditioneerde reacties. Het betreft dus niet alleen fysiologische, cognitieve, emotionele, situationele reacties op het trauma. Timms en Connors (1992) spreken van 'bodymemories'. Slachtoffers kunnen hun gedachten nog verdrijven, maar de lichamelijke reacties hebben ze niet onder controle: zweten, spierspanning, hartkloppingen, het opzoeken van pijn en zelfverwondend

gedrag. Die hangen hoogst waarschijnlijk samen met hormonale en andere biologische processen in de hersenen en het lichaam.

Naast deze twee kernsymptomen is seksueel misbruik bij kinderen verbonden aan een heel spectrum van psychopathologie. Gomes-Schwartz (1990) vond klinisch significante pathologie bij 17% van de vier- tot zesjarige slachtoffers, 40% bij de zeven- tot dertienjarige en 8% bij de veertien- tot achttienjarige slachtoffers. Dubowitz (1993) vond bij 36% internaliserende stoornissen (zoals depressie en terugtrekkinggedrag) en 38% externaliserende problemen (zoals antisociale gedragsstoornissen). Finkelhor (1990) besloot dan ook dat ongeveer 40% van de misbruikte kinderen die door klinici gezien werden pathologische stoornissen hebben.

Gevolgen op lange termijn

De gevolgen van seksueel misbruik kunnen doorlopen tot op volwassen leeftijd. Angst en depressie vormen de belangrijkste klacht bij de volwassenen die als kind slachtoffer geweest zijn. Verder kan er nog een heel spectrum van psychiatrische stoornissen aanwezig zijn. Brown en Finkelhor (1986) besloten dat ongeveer 20% van de volwassenen die als kind seksueel misbruikt waren ernstige psychopathologie vertoonden op volwassen leeftijd.

Onderzoek heeft aangetoond dat het vooral de situaties zijn waarin kindermishandeling zich voordoet vanaf jonge leeftijd en gedurende langere tijd, die het grootste risico op ernstige langetermijnstoornissen geven. De dissociatieve identiteitsstoornis is daar een van. Tijdens het seksueel misbruik brengen de traumatische feiten het kind in een heel andere toestand door de mix van angst, machteloosheid en zwijgplicht. Wat er gevoeld, gehoord en gezien wordt tijdens een situatie van mishandeling of misbruik, wordt losgekoppeld van het gewone bewustzijn. Alsof de feiten zich afspelen met een ander deel van de persoon. Men spreekt van traumatische dissociatie. Wat ervaren wordt in de ene toestand, kan niet zomaar ingevoegd worden in de andere. Het resultaat is dat er in het kind twee bewustzijnsvormen blijven bestaan, die zich heel verschillend van elkaar kunnen ontwikkelen.

Als vader het bekende teken geeft en discreet naar boven wijst, gaat Miep als in trance naar haar kamer. Ze gaat op haar bed liggen, als een automaat. Vader komt binnen. Haar lichaam kent de gebaren en bewegingen die van haar verwacht worden. Ze voert ze uit, zonder iets te voelen. Als het misbruik voorbij is, verlaat vader de kamer. Als de deur in het slot valt, ontwaakt Miep uit haar hypnotische toestand. Ze staat op, kijkt rond van op haar bed. Aan haar kleren, aan de natte plek op haar buik weet ze dat vader haar weer misbruikt heeft. Maar ze herin-

nerf het zich niet. Ze weet het alleen omdat er 'een bewijs' ligt. Soms weet ze zelfs dat niet: was het een herbeleving dan wel realiteit?

De jongste jaren werd een groot aantal stemmings- en gedragsstoornissen bij volwassen patiënten in verband gebracht met ervaringen van seksueel misbruik in de jeugd, zowel binnen als het buiten het gezin (Adriaenssens, 1999). Bij patiënten met de diagnose borderline persoonlijkheidsstoornis loopt dit op tot twee derde onder hen.

Bij vele andere groepen, zoals mensen met suïcidale neigingen, depressies en angststoornissen, vindt men bij een derde tot de helft van de patiënten een traumaverhaal in de jeugd. Brière (1996) veronderstelt dat het lage zelfbeeld, de gevoelens van onmacht, de zelfbeschuldiging bij jongeren die slachtoffer zijn van trauma, allemaal symptomen zijn van depressie. Hotte (1992) vond bij slachtoffers vooral een versterking van naar zichzelf gerichte agressie, meer dan bij niet-misbruikte jongeren. Zelfmoordgedachten, -gestes en -akten komen samen voor met weggeloopt gedrag, automutilatie en delinquentie bij een ruime groep meisjes die slachtoffers waren van incest of seksueel misbruik buiten het gezin (Morrow, 1989).

Draijer (1988, 1990) wijst op drie mechanismen die een rol spelen bij de ontwikkeling van psychiatrische stoornissen op langere termijn. Er is een direct verband, waarbij de latere klachten verklaard kunnen worden uit het werven van de traumatische herinneringen uit het bewustzijn. De angsten of psychosomatische klachten moeten dan als een onderdeel van een posttraumatisch beeld opgevat worden. Er is een indirect verband: de oorspronkelijke trauma's hebben bepaalde afweermechanismen gevormd, zoals dissociatie en splitsing, waarop iemand later in stresstoestanden weer een beroep doet. Dit vergroot de kwetsbaarheid voor stress in het verdere leven. En ten slotte wordt een aanvullende indirecte invloed gevormd door de grotere kwetsbaarheid voor een herhaling van geweldservaringen. Deze patiënten hebben een groter risico op nieuwe stressvolle gebeurtenissen in hun leven. Een dergelijke herhaling heeft een cumulatief pathogeen effect.

In een van de eerste systematische studies over dit onderwerp, onderzocht Kazdin in 1985 de depressieve symptomen bij 33 kinderen die opgenomen waren in de jeugdpsychiatrie met een verhaal van fysieke mishandeling. In vergelijking met kinderpsychiatrische patiënten die niet mishandeld waren, was er weinig verschil in incidentie van depressie. Maar kinderen die mishandeld waren, hadden grotere pieken in depressieve stemmingen en een lager zelfwaardergevoel dan de niet-mishandelde. Kinderen die zowel in het verleden als in het heden slachtoffer waren van mishandeling, vertoonden de meest ernstige signalen van depressie. Interessant is dat Kazdin geen verschil

vond tussen de mishandelde en niet-mishandelde groep in de Child Behavior Checklist, voor de andere parameters dan depressie.

Harrington (1995) stelt de vraag in welke mate bevindingen in een Kinderen Jeugdpsychiatrische opname-eenheid kunnen veralgemeend worden (Adriaenssens, 1999). Toch werden de bevindingen van Kazdin door verschillende onderzoekers bevestigd, zoals bijvoorbeeld in ambulante centra voor hulp aan mishandelde kinderen (Allen, 1989).

Waarom is de invloed van seksueel misbruik zo wisselend?

Er is geen enkel symptoom of syndroom terug te vinden bij alle slachtoffers van seksueel misbruik. Er zijn zowel slachtoffers die geen gevolgen op termijn hebben, als een grote groep die beperkte symptomen heeft (Kendall-Tackett, 1993). Maar voor beide groepen is dat vooral waar voor een beperkte periode. Ongeveer 20 tot 50% van de kinderen vertonen geen enkel gevolg bij de eerste screening na de ontdekking van het misbruik. Daarentegen loopt het bij 10 tot 25% van de slachtoffers steeds slechter in de eerste jaren na de feiten.

Hoe komt dit? En hoe komt het dat bij een deel van de slachtoffers de reacties eerder in de richting van angststoornissen gaan, terwijl anderen eerder psychosomatische en depressieve symptomen hebben?

Briere (1992) en anderen hebben er op gewezen hoe moeilijk het blijft om dit goed te onderzoeken. Zo gebruiken vele onderzoekers wisselende definities van seksueel misbruik. Andere studies hebben geen controlegroepen. Vaak verschillen slachtoffers sterk in intelligentie en sociale afkomst. Zij die al verwezen zijn naar een behandelcentrum hebben waarschijnlijk andere kenmerken dan zij die het geheim nooit verbreken voor hun volwassenheid. En tenslotte is het moeilijk bij de terugblik naar iemands leven uit te maken of het seksueel misbruik het enige was dat invloed gehad heeft op de ontwikkeling. Die kritische bedenkingen gaven de voorbije tien jaar aanleiding tot exactere onderzoeksprojecten: grotere groepen slachtoffers werden onderzocht, met meerdere instrumenten en vergelijkingsgroepen, over een lange periode (Putnam, 2003).

Andere onderzoeken hebben bestudeerd of er een verband zou bestaan tussen bepaalde kenmerken van het seksueel misbruik en de ernst van de gevolgen. De meest stabiele bevinding daarbij is dat bedreiging, het gebruik van fysiek geweld en het opleggen van geheimhouding verbonden zijn met een slechte prognose (Draijer, 1990). Seksueel misbruik dat gepaard gaat met

penetratie (vaginaal of anaal) laat ernstigere gevolgen na dan oppervlakkige betastingen (Draijer, 1990; Putnam, 2003).

De meeste studies bevestigen ook dat misbruik door vaders of vaderlijke ouderfiguren of personen die een intense pedagogische of emotionele relatie met het slachtoffer hebben aanleiding geven tot ernstige gevolgen (Putnam, 2003). Als het slachtoffer op meervoudige wijze mishandeld wordt (combinatie van seksueel, fysiek en emotioneel geweld), stijgt het risico op destructieve symptomen (Egeland en Sroufe, 1983).

In een overzichtstudie wijst Bal (1998) erop dat de mate waarin iemand een gebeuren als traumatiserend ervaart voor een deel bepaald wordt door de wijze waarop deze persoon de gebeurtenis cognitief en emotioneel beleeft. Negatieve betekenissen tasten het gevoel van basisveiligheid aan, wat de jongere aanzet tot meer controlerend gedrag om zijn angsten te beheersen of tot sociale isolatie (Joseph, 1997; Spaccarelli, 1994). De jongere voelt zich door het trauma getroffen in zijn toekomstmogelijkheden. Een aspect van deze betekenisgeving is de causale attributie. Jongeren die negatieve gebeurtenissen uitleggen in termen van interne en stabiele attributies (ik heb erom gevraagd, ik ben altijd thuis en dus beschikbaar) zijn meer kwetsbaar voor depressieve symptomatologie (Bal, 1998; Cerezo, 1994). Ten slotte speelt vermijding een belangrijke rol, in de zin dat het een riskante copingstrategie is voor slachtoffers. Zo kunnen overgeseksualiseerd gedrag of plotse woedebuien vermijden voeling te krijgen met de woede, wraakgevoelens, afkeer die bij het misbruik hoorden (Wolfe, 1997; Bal, 1998).

Ook hoe het verloopt na het doorbreken van het geheim lijkt een invloed te hebben op de langetermijneffecten van het seksueel misbruik. Er is goed aangetoond dat erkenning van het slachtoffer door ouders, leerkrachten en volwassenen die voor de jongere zelf belangrijke vertrouwenspersonen zijn, een gunstig effect hebben op het herstel na seksueel misbruik. Al wat daar tegenin gaat, de ontkenning, het beschuldigen van het slachtoffer te liegen, enz. verergert de traumatische impact. De beschikbaarheid van hulpverlening na het doorbreken van het geheim en van een ouder die actief mee in het hulpverleningsproces gaat, blijkt de impact te beperken en een protectieve rol te spelen (Adriaenssens, 1998).

Op zoek naar een checklist van gevolgen van seksueel misbruik

Finkelhor en Browne (1985, 1986) ontwikkelden een traumageen model, gericht op de praktijk en niet op onderzoek. Zij geven een opsomming van de psychologische gevolgen en de daarvoor kenmerkende gedragspatronen

van seksueel misbruik. De oorzaken liggen voor hen in vier kernmechanismen (Bruinsma, 1994):

- de traumatische seksualisering;
- de stigmatisatie: aangezien het kind van de dader met niemand mag praten over wat er gebeurd is, raakt het nog meer overtuigd de enige te zijn in een dergelijke situatie en voelt het zich gestigmatiseerd;
- het verraad: aangezien het misbruik gepleegd wordt door een volwassene die normaal gezien vertrouwd zou moeten kunnen worden, krijgt het kind de idee dat niemand blijkbaar echt te vertrouwen is, wat negatief inwerkt op de normale ontwikkeling van sociale en hechtingsvaardigheden;
- de machteloosheid: het slachtoffer geraakt zelf niet uit de situatie, en leert dat het ook in de toekomst zich in het leven niet zal kunnen verweren als het echt nodig is.

Dit zijn de psychologische gevolgen:

- verwarring over de eigen seksuele identiteit, over de seksuele normen;
- verwarring van seks met het geven en ontvangen van liefde en aandacht;
- associaties van seksuele activiteit met negatieve emoties;
- aversie tegen seksuele intimiteit;
- extreme belangstelling voor seksuele zaken;
- een gering zelfwaardegevoel;
- gevoelens van schuld en schaamte;
- het gevoel anders te zijn dan anderen;
- verdriet, rouw en depressie;
- woede, vijandigheid en wantrouwen, in het bijzonder tegen mannen;
- het gevoel niet meer te kunnen beoordelen of iemand te vertrouwen is.

Dit uit zich in symptomatisch gedrag dat de vorm kan nemen van:

- overmatige preoccupatie met seks, dwangmatig seksueel gedrag;
- vroegrijp seksueel gedrag;
- agressief seksueel gedrag;
- promiscuïteit;
- prostitutie;
- seksuele disfuncties zoals flashbacks tijdens het vrijen, opwindings- en orgasmestoornissen;
- vermijding van seksuele intimiteit;
- niet passende seksualisering van het ouderschap;
- zich afsluiten;
- misbruik van alcohol, drugs;
- criminaliteit;
- zelfverwonding tot suïcide;
- vertoon van extreme afhankelijkheid, zich aan anderen vastklampen;

- kwetsbaarheid door het herhalen van het seksueel misbruik door de dader zelf op te zoeken;
- isolement;
- relatieproblemen;
- later zelf niet zien dat een eigen kind ook slachtoffer is van seksueel misbruik;
- hyperactiviteit, agressief gedrag tot delinquentie;
- nachtmerries;
- fobieën;
- regressie met duimzuigen, broekplassen;
- lichamelijke klachten: eet- en slaapproblemen, buikpijn, hoofdpijn, rugpijn;
- depressie;
- dissociatie;
- weglopen van huis;
- schoolproblemen (gedragsproblemen zoals spijbelen of leerproblemen met concentratiemoeilijkheden);
- problemen op het werk;
- de neiging later zelf seksueel misbruik te plegen.

Niemand's leven is een autoweg die de kindertijd in één ruk verbindt met de volwassen leeftijd. Het is niet omdat men op jonge leeftijd misbruikt werd, dat men al kan voorspellen wat de impact wordt op volwassen leeftijd. In de loop van de ontwikkeling zijn er ook kansen om de ernst van de gevolgen te mildereren of zelfs stop te zetten. Ingrijpen bij seksueel misbruik in de jeugdja-
ren helpt. Jarenlange ervaring met het opsporen van kindermishandeling, het verlenen van hulp aan kinderen en hun gezinnen en het onderzoek en de kennis die daarover in de wetenschappelijke literatuur voorhanden zijn, wijzen erop dat het mogelijk is een fatale levenscyclus te vermijden.

Dit wil niet zeggen dat de gevolgen van seksueel misbruik zonder litteken genezen kunnen worden. Het verdriet over wat men meegemaakt heeft blijft. Maar een betere kennis van de impact van seksueel misbruik op de ontwikkeling van jongeren maakt het voor velen mogelijk een vernietigende invloed te vermijden op het latere leven.

Bronnen hoofdstuk 2

- Adriaenssens, P. (2000) Depressie en trauma bij kinderen en adolescenten. In: *Behandeling van depressie bij kinderen en adolescenten*. De Wit C., Braet C., Snaterse, T. Swets & Zeitlinger, Lisse.251-272.
- Adriaenssens, P., Smeyers, L., Ivens, C., Vanbeckevoort, B. (1998). *In vertrouwen genomen*. Tielt: Lannoo.

- Adriaenssens, P. (2003). Het forensisch onderzoek bij kindermishandeling. Het kind als slachtoffer en getuige van trauma. In: F. Hutsebaut, W.Vandevoorde (eds.) *Handboek forensisch onderzoek en multidisciplinaire diagnostiek* (in druk).
- Allen, D.M. & Tarnowski, K.J. (1989). Depressive characteristics of physically abused children. *Journal of Abnormal Psychology*, 17, 1-11.
- Bal, S., De Bourdeaudhuij, I. & Van Oost, P., (1999). Modererende factoren na seksueel trauma bij adolescenten. *Kind en Adolescent*, 1998, 19(4), 376-395.
- Berliner, L., Conte, J.R. (1990). The process of victimization: the victim's perspective. *Child Abuse & Neglect*, 14, 29-40.
- Briere, J.(1992). *Child abuse trauma: Theory and treatment of the lasting effects*. Newbury Park, CA: Sage.
- Briere, J. (1996). *Trauma Symptom Checklist for Children (TSCC)*. Odessa(FL): Psychological Assessment Resources.
- Brown, A., Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: A review of the research. *Psychological Bulletin*, 99, 66-77.
- Bruinsma, F. (1994). *Incesthulpverlening*. Utrecht: SWP.
- Bruinsma, F. (1998). *De jeugdige zedendelinquent*. Utrecht: SWP.
- Burgess, A.W., Hartman, C.R. & Baker, T. (1995). Memory representation of childhood sexual abuse. *Journal of Psychological Nursing*, 33, 9-16. (1995).
- Cerezo, M.A. & Frias, D. (1994). Emotional and cognitive adjustment in abused children. *Child Abuse & Neglect*, 18, 923-932.
- Draijer, N. (1988). 'De omvang van seksueel misbruik van kinderen in het gezin', in: *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 40, pp. 587-608.
- Draijer, N. (1990). *Seksuele traumatisering in de jeugd. Gevolgen op lange termijn van seksueel misbruik van meisjes door verwanten*, SUA, Amsterdam.
- Dubowitz, H., Black, M., Harrington, D., Verschoore, A. (1993). A follow-up study of behavior problems associated with child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 17, 743-754.
- Egeland, B.,Sroufe, A.(1983). The developmental consequences of different patterns of maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 7, 459-469.
- Finkelhor, D. (1990). Is child abuse overreported? The data rebut arguments for less intervention. *Public Welfare*, 48, 23-29.
- Finkelhor, D.(1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 17, 67-70.
- Finkelhor, D., Lewis, I.A., Hotaling, G., Smith,C. (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: Prevalence, characteristics, and risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 14, 19-28.
- Friedrich, W.N. (1993). Sexual victimization and sexual behavior in children: A review of recent literature. *Child Abuse & Neglect*, 17, 59-66.
- Gillis, E. (1993). *Abusive head injury in children: a review*. Western State University Law review, 20, 335-378.
- Glaser, D. (2000).Child abuse and neglect and the brain: a review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41, 97-116.
- Gomes-Schwartz, B., Horowitz, J.M., Cardarelli, A.P. (1990). *Child sexual abuse: The*

- initial effects*. Newbury Park, CA: Sage.
- Harrington, R. (1995). *Depressive Disorder in Childhood and Adolescence*. New York: John Wiley.
- Hart, O. van der (1995). *Trauma, Dissociatie en Hypnose*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Herman, J. (1990). *Trauma en herstel*, Wereldbibliotheek, Amsterdam.
- Hotte, J.P. & Rafman, S. (1992). The specific effects of incest on prepubertal girls from dysfunctional families. *Child Abuse & Neglect*, 16, 273-283.
- Joseph, S., Williams, R. & Yule, W. (1997) *Understanding Post-Traumatic Stress: A psychosocial perspective on PTSD and treatment*. New York: John Wiley & Sons.
- Kazdin, A.E., Moser, J., Colbus, D. & Bell, R. (1985) Depressive symptoms among physically abused and psychiatrically disturbed children. *Journal of Abnormal Psychology*, 94, 298-307.
- Kendall-Tackett, K.A., Williams, L.M., Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological bulletin*, 113, 164-180.
- Morrow, K.B., Sorell, G.T. (1989). Factors affecting self-esteem, depression, and negative behaviors in sexually abused female adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 51, 677-686.
- Putnam, F. W. (2003). *Ten-Year Research Update Review: Child Sexual Abuse*. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. Mar;42 (3):269-278.
- Rudin, M.M., Zalewski, C., Bodmer-Turner, J. (1995). Characteristics of child sexual abuse victims according to perpetrator gender. *Child Abuse & Neglect*, 19, 963-973.
- Sapolsky, R. (1996). Why stress is bad for your brain. *Science*, 273, 749-750.
- Saradjian, J. (1996). *Women who sexually abuse children: from research to clinical practice*. Chichester, UK: Wiley.
- Sedlak, A.J., Broadhurst, D.D. (1996). *Third national incidence study on child abuse and neglect*. Washington, DC: US Department of Health and human services.
- Spaccarelli, S. (1994). Stress, appraisal, and coping in child sexual abuse: a theoretical and empirical review. *Psychological Bulletin*, 116, 340-362.
- Wolfe, V.V. & Birt, J., (1997) Child sexual abuse. In E.J. Mash & L.G. Terdal (eds), *Assessment of childhood*.

PREVENTIE VAN SEKSUEEL KINDERMISBRUIK

Nachtmerries, angst, gevoelens van isolatie, schuldgevoelens, hoofdpijn, buikpijn, depressie, antisociaal gedrag, niet kunnen genieten van wat de dag brengt... De gevolgen van pedoseksueel misbruik kunnen erg zwaar zijn voor slachtoffers en soms slepen ze die hun hele leven lang met zich mee, zo werd uitvoerig betoogd in het vorige hoofdstuk.

Het is dan ook hoognodig om de vraag te stellen wat er kan worden gedaan om seksueel misbruik te voorkomen. Welke stappen kunnen ouders, scholen, instellingen, jeugdbewegingen, sportclubs enz. daarvoor zetten? Kan je daarover met kinderen praten, of bereik je daarmee enkel dat ze nodeloos angstig en onrustig worden? Als praten aangewezen is, met welke boodschappen dan? Kunnen afspraken en regels helpen?

Pedoseksualiteit zit doorgaans nog in de taboesfeer, net zoals dat tien jaar geleden het geval was met druggebruik. Volwassenen praten er niet graag over met kinderen en organisaties sluiten vaak de ogen en denken er (nog) niet aan een beleid terzake uit te stippelen.

Scholen, instellingen, jeugdbewegingen en sportclubs kunnen het ook moeilijk hebben om het thema 'preventie van seksueel kindermisbruik' aan te kaarten, omdat ze zich geïsoleerd voelen. 'Onze leraren/opvoeders/leiders/trainers zijn geen pedoseksuele misbruikers', zo klinkt het dan in koor. En dat klopt natuurlijk: de meesten van hen zijn inderdaad betrouwbaar en engageren zich om de kinderen die hen worden toevertrouwd een boeiende en fijne tijd te bezorgen. Het is zeker niet de bedoeling om een heksenjacht te openen op iedereen die beroepshalve of in zijn vrije tijd bij kinderen en jongeren vertoeft. Wel om zo snel mogelijk een halt toe te roepen aan wie over de schreef gaat en schade toebrengt aan kinderen, en liever nog te vermijden dat iemand daartoe de kans krijgt.

Werken aan de preventie van seksueel misbruik wordt vaak ook afgedaan met de opmerking dat men iedereen nodeloos angst aanjaagt door dit thema op de agenda te plaatsen. Maar hoeft dat wel zo te zijn? Vergelijk even met andere noodsituaties. Als de stewardess in het vliegtuig vertelt hoe men een reddingsvest moet gebruiken, dan denken de passagiers toch niet dat het

vliegtuig gaat neerstorten? Als in een zaal de brandblusser en de nooduitgang zijn aangeduid, denken de bezoekers toch niet dat het gaat branden? Integendeel zelfs: het werkt geruststellend. Als er iets gebeurt, weet men hoe zich te gedragen.

Preventie van seksueel misbruik kan men ook zo bekijken. Het heeft niets te maken met nodeloos paniek zaaien of met een heksenjacht openen. Wel met de kop niet in het zand steken. Met een inzet om catastrofes te vermijden, en als er toch iets gebeurt, weten wat er te doen staat, waar de brandslang hangt en waar de nooduitgang is.

Het onderzoek van de Universiteit Gent, uiteengezet in het eerste hoofdstuk, brengt heel wat kennis op tafel over niet-incestueus pedoseksueel misbruik in België die aanknopingspunten biedt om over preventie na te denken.

Zo is er het basisgegeven dat de dader meestal uit vertrouwde kringen komt en vooral in zijn eigen woning of in die van het slachtoffer toeslaat. Daders die hun kans wagen op openbare plaatsen, doen dat niet enkel op verlaten plekken, maar ook op plaatsen waar andere mensen aanwezig zijn (zwembad, station...).

Pedoseksuele misbruikers zijn er in alle leeftijdsgroepen. Het gaat hoofdzakelijk om mannen, maar men vermoedt dat het misbruikgedrag van vrouwen beter verborgen blijft. De daders hebben doorgaans weinig sociale vaardigheden. Ze komen meestal in contact met kinderen via het gezin en de ouders, soms via hun beroep (leraar, werkman op school, opvoeder...) of hun engagement in de vrije tijd (monitor, sporttrainer, kinderoppas), recent ook via het internet en sms. In een beperkt aantal gevallen zijn de contacten eerder toevallig en zoekt de pedoseksuele misbruiker kinderen waar hij ze kan vinden (aan zwembaden, de openbare weg, de bushalte...).

Pedoseksuele misbruikers minimaliseren de feiten, leggen vaak de schuld bij het slachtoffer en dwingen het tot geheimhouding. Het gaat meestal om kwetsbare kinderen die thuis aandacht en affectie missen, en vaak zeer beïnvloedbaar en goedgelovig zijn. Ook mentaal gehandicapte kinderen zijn vermoedelijk vaker slachtoffer van seksueel misbruik.

Met deze gegevens in het achterhoofd kunnen wegen worden uitgestippeld naar preventie thuis, op school, in instellingen, jeugdbewegingen en sportclubs en op alle andere plaatsen waar kinderen en jongeren komen.

Voor dit hoofdstuk werd materiaal verzameld via gesprekken met deskundigen en verder via literatuur en het internet (waarover meer details achter-

aan). De kringen waarin kinderen vertoeven was de leidraad voor de indeling van dit hoofdstuk. Achtereenvolgens komen de ouders, scholen en instellingen, jeugd- en sportverenigingen aan bod, zonder dat er echte beschotten zijn tussen die delen. Zo zijn de tips over praten met kinderen over seksueel geweld in de rubriek 'ouders' ook nuttig voor leerkrachten, jeugdleiders en alle anderen die ooit met zo'n probleem in aanraking komen. Hetzelfde geldt voor de kwestie van de meldingsplicht, uiteengezet in de rubriek 'school': die informatie geldt voor iedereen die met een slachtoffer van seksueel misbruik te maken krijgt, in om het even welke context.

PREVENTIE DOOR OUDERS

Zelfvertrouwen en weerbaarheid versterken

Vele kinderen maken geen seksueel misbruik mee en zeker geen erge vorm daarvan. Ze mogen wel weten dat er mensen zijn die zich aangetrokken voelen tot kinderen. Maar het heeft geen zin om hen in detail informatie te geven over wat er daarbij allemaal kan gebeuren. Dit zou hen nodeloos angstig kunnen maken.

Veel belangrijker is het om de globale weerbaarheid en het zelfvertrouwen van kinderen te versterken. Ouders kunnen hun kind leren om bewust te worden van zijn lichaamssignalen. Heeft het soms klamme handen? Buikpijn? Andere vervelende gewaarwordingen? Dat zijn signalen dat er iets niet OK is. Uitzoeken wat er scheelt en proberen om de toestand te stoppen is dan de boodschap. Het is cruciaal dat ouders hun kinderen de boodschap geven: 'Vertrouw op jezelf, op je eigen gevoel en trek zelf je grenzen. Je lichaam is van jou. Als er dingen gebeuren die niet leuk zijn, als iemand iets doet wat je niet wil, dan gaat ie in de fout. Jij hebt dan altijd het recht om weg te gaan.' Waar die grens ligt, kan voor elk kind verschillend zijn.

Het komt er vooral op aan dat kinderen en jongeren leren om de grenzen van zichzelf – en die van anderen – aan te voelen en te respecteren. Te voelen wanneer ze zich goed in hun vel voelen en wanneer niet. Ouders hebben daarbij een modelfunctie. Als zij zelf geen respect opbrengen voor de grenzen van hun kind en het bvb. altijd dwingen om te gehoorzamen, kan het zich niet aan hun gedrag spiegelen. Verplichten ze hun kind om zich uit te kleden in het bijzijn van anderen als het dat niet wil, dan respecteren ze zijn grenzen niet en ondermijnen ze zijn gevoel van zelfwaarde. Omgekeerd geven ook ouders die zelf hun grenzen niet respecteren en slaafs alle wensen

van het kind inwilligen, een slecht voorbeeld. De taak van ouders is om in de opvoeding hun kind consequent te leren een aantal regels na te leven (waarover ze naarmate de kinderen ouder worden wel met hen in overleg kunnen gaan).

Eigen en andermans grenzen leren kennen en respecteren lukt alleen in een sfeer van nestwarmte en van interesse voor wat kinderen bezighoudt. 'Hoe was het op dat feestje? Wat heb je gedaan? Wat vond je leuk? Wat vond je niet leuk?' Met dat soort niet-suggestieve vragen geef je een kind de ruimte om stil te staan bij zijn ervaringen. Je scheidt tegelijk ook een kans om met eventuele problemen over de brug te komen. Een kind dat thuis geen of te weinig aandacht krijgt, gaat vaak in de chatbox op zijn kamer op zoek naar wat hij in de living beneden mist: interesse, een oor voor zijn problemen, vriendschap. Misschien ook bij een pedoseksuele misbruiker die hij daar toevallig ontmoet.

Ouders doen er overigens altijd goed aan om chatrooms op het internet een beetje in de gaten te houden en kinderen te waarschuwen voor voorstellen van onbekenden. Nooit je naam, adres en telefoonnummer aan onbekenden op het net doorgeven of met hen een afspraak maken, is een evident advies.

Child Focus in het geweer tegen kinderporno en andere misbruiken op het internet

Chatboxen op het internet blijken een uitgelezen jachtterrein voor pedoseksuele misbruikers. Een op de vijf kinderen die chatrooms bezoeken, wordt wel eens door hen benaderd, zo blijkt uit gegevens van de Britse politie. Maatregelen voor een waterdichte controle van het internet blijken onmogelijk.

Daarom heeft Child Focus een meldpunt opgericht waar gegevens verzameld worden over chatboxen, maar ook over sites, nieuwsgroepen en e-mails die verband houden met kinderporno. Child Focus geeft die informatie door aan de dienst Mensenhandel en de Federal Computer Crime Unit van de Federale Politie. Wie dat wenst, kan bij Child Focus een anonieme melding doen. Wie naam en adres doorgeeft, wordt op de hoogte gebracht van de verdere afwikkeling van de zaak.

Voor alle meldingen van kinderpornografie op het internet: www.child-focus-net-alert.be

Voor informatie over veilig internetten voor kinderen, ouders en leerkrachten: www.clicksafe.be

Seksuele opvoeding

Ouders hebben uiteraard ook een belangrijke rol in de seksuele opvoeding van hun kinderen. Ze kunnen informatie geven over seks, aangepast aan hun leeftijd en hun ontwikkelingsniveau. Kinderen hebben een taal nodig om er te kunnen over praten en om vragen te stellen. In het slechtste geval ook om gevaarlijke situaties tijdig te herkennen en op te stappen. Wat niet betekent dat er eenzijdig nadruk moet worden gelegd op de negatieve en gevaarlijke kanten van seks: lichamelijke en intimiteit kunnen lekker, fijn en spannend zijn. Maar het moet plaatsvinden tussen leeftijdsgenootjes die elkaars grenzen respecteren.

Ouders kunnen met hun kinderen verder een aantal afspraken maken over intimiteit, bvb. als je met je piemel of je spleetje wil spelen, dan doe je dat niet waar andere mensen bij zijn.

Het bevorderen van weerbaarheid en respect bij kinderen en jongeren is dus in eerste instantie gestoeld op een goede en warme opvoeding, waarin ook aandacht is voor seksualiteit en relaties.

Ter preventie van seksueel misbruik kan je kinderen verder enkele basisregels meegeven:

- Als iemand je aanraakt op een manier die je niet prettig vindt, of er gebeurt iets dat je niet prettig vindt, dan mag je 'nee' zeggen en weggaan.
- Als er iets gebeurt dat je niet fijn, raar of vervelend vindt of pijn doet, vertel er dan over aan iemand die je vertrouwt; hou nooit iets geheim waarover je in de war bent of verdrietig.
- Er moet altijd iemand weten waar je bent.

Nee zeggen en weggaan

Kinderen en jongeren kunnen worden gestimuleerd om stil te staan bij hun gevoelens. Vinden ze het fijn dat oom Jan over hun hoofd streelt? Houden ze ervan om door een scoutsleider eindeloos gekriebeld te worden, of vinden ze dat net vervelend? Ze kunnen leren zich bewust te worden van ongewenste aanrakingen.

Maar als ze willen dat het ophoudt, hoe kunnen ze dat dan op een behoorlijke manier duidelijk maken aan een volwassene? Hierover even brainstormen met de ouders of een situatie naspelen kan wellicht ideeën opleveren. Het komt er overigens niet alleen op aan om uit te vinden *wat* er kan worden gezegd, maar ook *hoe* dat kan. Een kind dat met gekromde schoudertjes fluis-

tert dat het van die schoot afwil, zal minder indruk maken dan eentje dat dit luid en duidelijk zegt, en tegelijk aanstalten maakt om te ontsnappen.

Als hun kind 'nee' zegt tegen een ongewenste aanraking waar de ouders bij zijn, is het goed dat die het daarin steunen, ook al lijkt dit misschien onbeleefd. Een kind mag weigeren om oom Dirk een zoen te geven, bij oma op schoot te gaan zitten of een kennis een hand te geven. Het is aan de ouders om de grenzen van hun kind consequent te respecteren.

Leer een kind dat het kan en mag 'nee' zeggen als anderen iets doen wat het niet prettig vindt, zowel aan bekenden als onbekenden. Nee zeggen en weglopen is de boodschap.

Geen 'slechte' geheimen

Als een kind er niet in slaagt om weg te lopen uit misbruiksituaties, dan kan het onmogelijk het misbruik zelf doen stoppen. De volwassene heeft het kind zodanig in zijn greep, dat het er zonder de hulp van anderen niet uit kan geraken. Tegelijk dwingt hij het kind de zaak geheim te houden.

Leer het kind daarom het verschil tussen 'goede' en 'slechte' geheimen. Tussen geheimen die hem blij maken (bvb. een verrassing voor mama's verjaardag) en geheimen die hem in de war brengen of verdrietig maken.

Vertel aan je kind dat het altijd aan zijn ouders mag vertellen als hem iets naars overkomt, ook als er iemand in betrokken is die ze graag zien of als ze een regel hebben overtreden. Maak duidelijk dat je het kind in moeilijke situaties altijd zult steunen en laat ook bij 'kleine' vormen van kinderverdriet aanvoelen dat je een veilige haven bent. Kinderen blijken met ervaringen van misbruik echter niet makkelijk gehoor te zoeken bij hun ouders. Sommigen willen hen sparen voor het slechte nieuws. Anderen vrezen dat hun ouders geen tijd zullen hebben, hen niet zullen geloven of straf zullen geven omdat ze een regel hebben overtreden (bvb. ik mag 's avonds niet door het park gaan).

Zeg daarom ook dat je begrijpt dat het soms kan helpen om er eerst met iemand anders over te praten en dat het kind altijd iemand anders mag aanspreken met 'slechte' geheimen. Zoek samen naar volwassenen die het vertrouwt en die het zelf kan bereiken, bvb. een leerkracht op school, een buurvrouw, een tante...

Uit internationaal onderzoek blijkt dat slechts één meisje op vijf een verkrachting binnen de 24 uur meldt. De helft van de slachtoffers wacht daar

langer dan vijf jaar mee. Redenen genoeg dus om een kind op het hart te drukken dat het met 'slechte' geheimen niet mag blijven rondlopen.

De Vertrouwenscentra Kindermishandeling

Een vermoeden van kindermisbruik, hoe vaag ook, is voldoende om contact op te nemen met een Vertrouwenscentrum Kindermishandeling. Je kan er anoniem melden. De centra bieden gespecialiseerde hulpverlening aan en werken in principe los van justitie bij intrafamiliaal geweld. Bij misbruik door personen buiten het gezin is er meestal wel samenwerking. De centra kunnen helpen bij de keuze om al dan niet klacht in te dienen bij de plaatselijke politie of bij het parket. Als de veiligheid van het kind op geen enkele andere manier kan worden gegarandeerd, zullen ze zelf het gerecht inschakelen.

Altijd moet er een bekende weten waar je bent

Spontaan maken ouders met hun kinderen afspraken maken over 'naar buiten gaan'. Kinderen die naar buiten gaan, vertellen waar ze heen gaan, met wie, en wanneer ze terug thuis zullen zijn.

Vaak waarschuwen ouders hun kinderen ook: 'ga nooit mee met onbekenden'. Die regel is in feite minder belangrijk, omdat de onbekende pedoseksuele misbruiker die kinderen meelokt zelden voorkomt. Maar hij is ook niet aangewezen. Soms kan het voor de veiligheid van een kind wél beter zijn om met een vreemd iemand mee te gaan. Daarom is het beter om kinderen op het hart te drukken dat ze altijd iemand moeten verwittigen die ze kennen als ze om een of andere reden met een vreemde zouden meegaan. 'Er moet altijd een bekende weten waar je bent'. Als ze bvb. door een onbekende worden afgehaald aan school, gaan ze eerst even de leerkracht waarschuwen.

Aan oudere kinderen die vaker alleen op pad gaan, kan je verdere richtlijnen geven. Ze hoeven niet te reageren als een vreemde of iemand die ze maar vaag kennen hen aanspreekt. Ze hoeven ook niet naar een auto toe te gaan die stopt om hen iets te vragen. Ze mogen nooit instappen in de auto van een vreemde, zeker niet als die hen de leukste spelletjes of de lekkerste snoepjes belooft. Wanneer iemand hen wil meetrekken, moeten ze hard roepen zodat anderen ter hulp kunnen komen. Als ze het op een lopen kunnen zetten, dan liefst in de richting van een plaats waar er mensen zijn. Ze kunnen in nood ook altijd een winkel binnenlopen of aanbellen aan een huis.

Beter nog dan hen te overstelpen met goede raad, is met je kinderen naar oplossingen te zoeken voor een aantal mogelijke gevaarsituaties. Wat als de

bus te laat komt? Als ze verloren lopen? Als er niemand aan school staat om hen af te halen? Of als er een vreemde aan de schoolpoort staat die zegt dat hij ze moet komen halen? Als ze voor zwemles worden afgezet en er die week geen les blijkt te zijn? Als ze het gevoel hebben dat ze worden achtervolgd? Met kinderen vooraf dat soort situaties bespreken en afspraken maken over wat ze het best kunnen doen, vergroot hun veiligheid.

Kinderen zo vroeg mogelijk leren telefoneren vanuit een openbare telefooncel kan ook helpen (ook al hebben ze zelf misschien een gsm – die kunnen ze kwijtspelen of die kan het laten afweten). Je kan je gsm-nummer of het telefoonnummer van thuis, van het werk of van andere contactpersonen meegeven of die nummers uit het hoofd laten leren. Zorg ervoor dat ze altijd een telefoonkaart op zak hebben. Ook kinderen die op kamp of op reis gaan in binnen- of buitenland geef je bereikbare telefoonnummers mee en enige muntstukken om in geval van nood te kunnen bellen.

Zeg aan kinderen die alleen de trein nemen om een plaatsje te zoeken in een wagon waarin andere mensen zitten. Ben je samen met je kinderen op reis, op de kermis, in een pretpark of op andere plaatsen waar het druk is, spreek dan altijd af waar jullie mekaar zullen terugvinden in het geval er iemand verloren loopt.

Horen, zien....

Soms gaat er iets fout en geven kinderen een signaal. Maar ouders pikken dat niet altijd op. 'Ik ga niet graag meer naar de pianoles.' Misschien gaat het om een grilletje, maar er kan ook meer achterzitten. 'Ik wil niet dat je weggaat vanavond.' Bedoelt het kind misschien dat het niet met de oppas alleen wil blijven? Goed luisteren kan vaak onheil voorkomen.

Goed kijken ook. Ouders doen er goed aan hun ogen open te houden voor situaties thuis. Waarom gaat die bezoeker mee naar de kamer van je kind? Waarom knijpt oom Jan altijd in zijn wang als het daar niet van houdt? Laat horen als je vindt dat iemand uit je kennissen- of vriendenkring bij je thuis over de schreef gaat, ook al is dat niet makkelijk.

Wees ook alert voor situaties buitenshuis. Informeer bij de school of de jeugdbeweging die voor meerdere dagen op stap gaat, waar en hoe er geslapen wordt.

Breng je kind niet zomaar naar de dichtstbijzijnde sportclub of jeugdbeweging. Informeer je eerst over de werking van een club of vereniging bij ande-

re ouders: hebben ze het gevoel dat hun kinderen daar in goede handen zijn? Stel ook vragen aan de club of vereniging zelf. Trainen de kinderen altijd in groep, of soms ook individueel met een trainer? Maakt de club of vereniging deel uit van een groter geheel, of staat ze op zich? Bestaat ze al lang? Zijn er regels die de veiligheid van kinderen waarborgen? Hebben alle medewerkers een getuigschrift van goed zedelijk gedrag? Zijn ouders welkom, of worden ze beschouwd als pottenkijkers? Vraag bij een sportclub ook om te zien waar ze zich omkleden, douchen, naar het toilet gaan enz.

Als het kind lid wordt van een club of vereniging, ga dan af en toe onverwacht een kijkje nemen. Luister naar de verhalen van het kind, van zijn vriendjes en houd contact met andere ouders. Laat je kind niet meer gaan als het er duidelijk niet gelukkig is, en tracht daarover met je kind te praten.

Vijf tips ter preventie van pedoseksueel misbruik

1. Leer kinderen hun lichaamssignalen kennen en daarop reageren, bvb. klamme handen, buikpijn... Als iemand hen een onaangenaam gevoel geeft of hen pijn doet, hoeven ze dat niet te pikken en mogen ze weglopen.
2. Leer kinderen dat ze geen 'slechte' geheimen moeten hebben. Moedig hen aan iemand in vertrouwen te nemen als ze zich zorgen maken of als iemand hen bang maakt, om het even om welke reden.
3. Zoek mee naar volwassenen die het kind kan aanspreken als het fout loopt.
4. Maak je kind wegwijs op het internet en vraag het je altijd te ver-wittigen als het met seksueel getinte opmerkingen of met een mogelijk afspraakje te maken krijgt. Vertel dat het nooit zijn naam, adres of telefoonnummer aan onbekenden op het internet mag doorgeven
5. Wees zelf alert op het gedrag van kennissen, burens, vrienden en andere volwassenen.

... maar niet zwijgen

Regels meegeven, zelf alert zijn en vooraf een aantal situaties met kinderen bespreken zal de kans op seksueel misbruik verminderen, maar nooit helemaal uitschakelen.

Seksueel misbruik escaleert vaak. Daarom is het goed om een gesprek over een vermoeden van seksueel misbruik niet op de lange baan te schuiven en

alert te reageren als een kind of iemand anders een tipje van de sluier oplicht, of als je andere signalen hebt opgemerkt die op misbruik kunnen wijzen. Hoe kan je dat als ouder (en als leerkracht, opvoeder, leider...) aanpakken?

- Blijf rustig, reageer niet te emotioneel.
- Luister naar wat het kind uit zichzelf wil vertellen. Stel open vragen en geen sturende of suggestieve vragen. Vraag naar het wat, wanneer en wie en niet naar het waarom. Waarom vragen kunnen het kind een schuldgevoel geven. Vraag hoe het kind zich voelde bij de lichamelijke aanrakingen.
- Zeg dat het goed is dat het zijn verhaal vertelt. Neem zijn verhaal ernstig. Maak duidelijk dat je het gelooft en dat het kind er zelf geen schuld aan heeft.
- Vertel dat je gaat helpen door er iemand bij te betrekken die al vaker kinderen met die ervaringen heeft geholpen en dat het misbruik zal stoppen.
- Schrijf meteen na het gesprek zo concreet mogelijk op wat je gevraagd hebt, en wat het kind geantwoord heeft.
- Laat de zaak zo snel mogelijk over aan gespecialiseerde professionals: Child Focus, de Vertrouwenscentra Kindermishandeling of de politie. Dit moet zeker meteen gebeuren als er aanwijzingen zijn voor ernstig misbruik. Kiezen voor de politie is op de eerste plaats kiezen voor het aanpakken van de dader; kiezen voor de hulpverlening is kiezen voor de hulp aan het slachtoffer. Child Focus kan advies geven bij deze keuze.

Child Focus en seksueel kindermisbruik

Iedereen kan met een melding van seksueel kindermisbruik terecht bij Child Focus op het gratis noodnummer 110, elke dag, 24 uur op 24. Child Focus treedt op in alle gevallen van pedoseksueel misbruik, kinderpornografie, kinderprostitutie, kinderhandel en misbruiken op het internet (bij incest wordt doorverwezen naar de Vertrouwenscentra Kindermishandeling). Een case manager zal de ouders en/of het kind persoonlijk begeleiden, adviseren en de schakel vormen naar de politie, het gerecht, diensten voor slachtofferhulp en andere officiële diensten. Bij ernstig misbruik wordt altijd meteen het gerecht verwittigd. Child Focus is verder ook actief voor vermiste kinderen.

Child Focus –
Europees Centrum voor Vermiste en Seksueel Uitgebuite Kinderen
Houba- de Strooperlaan 292 – 1020 Brussel
Voor meldingen van seksueel misbruik: noodnummer 110
Voor informatie: 02/475 44 11
www.childfocus.org

PREVENTIE OP SCHOOL EN IN INSTELLINGEN

Weerbaarheid en respect

Experts zijn het erover eens dat het belangrijk is om op school het thema seksueel misbruik bespreekbaar te maken, omdat men nadien meestal meldingen krijgt. Daarom geeft men ook het best aan waar leerlingen met hun verhaal heen kunnen, bvb. naar het spreekuur van het CLB (Centrum voor Leerlingenbegeleiding).

Net als thuis is het niet de bedoeling om op school op allerlei details van misbruik in te gaan, een negatief beeld van seks op te hangen en kinderen angst aan te jagen. Het aankaarten van het thema seksueel misbruik moet vooral een kapstok zijn om duidelijk te maken aan leerlingen, bvb. in een klasgesprek, dat ze in lichamelijke contacten zelf hun grenzen mogen stellen. Ook hier weer de boodschap geven 'je lichaam is van jou'. Bij slachtoffers en toekomstige slachtoffers kan er dan een lampje gaan branden dat ze niet alles hoeven te slikken wat hen overkomt, dat seksueel geweld niet normaal is. In de klas kunnen verder afspraken worden gemaakt over een respectvolle omgang met elkaar. Plegers of toekomstige plegers slijten immers ook hun broek op de schoolbanken.

Ook op andere manieren kan er worden gewerkt aan weerbaarheid en respect. Leerlingen kunnen leren behoorlijk voor hun mening uit te komen over tal van zaken én leren luisteren naar anderen. Ze kunnen leren weerstand te bieden tegen groepsdruk en pesterijen, tegen stoerdoenerij en stereotype sekserollen, zoals 'jongens zijn stoer en meisjes volgzaam'.

Er bestaan tal van weerbaarheids- en communicatietrainingen en preventiepakketten. Sommige kunnen nuttig zijn, andere vergroten alleen de angst, wekken valse verwachtingen of leggen te veel verantwoordelijkheid bij het kind zelf. Daarom informeren scholen best even bij hun pedagogische begeleiding als ze overwegen om zo een pakket aan te schaffen.

Wanneer stappen zetten?

Wat als er op school een kind seksueel misbruikt wordt door een personeelslid? Wanneer een directeur een leraar met een leerling aantreft in het chauffagehok terwijl ze seksuele gemeenschap hebben, zal hij er niet aan twijfelen dat hij moet ingrijpen. Maar vaak is de zaak veel minder duidelijk. Wat als een meisje slechte punten voor wiskunde haalt en dit verklaart door het feit

dat de wiskundeleraar over haar borsten gewreven heeft, maar zij niet verder op zijn avances wilde ingaan? Wat moet die directeur doen? Naar het gerecht gaan? Die leraar schorsen? Misschien heeft het meisje het verhaal gewoon verzonnen omdat ze thuis niet durfde te zeggen dat ze er niet voor gestudeerd had? Misschien komt een collega met dit verhaal op de proppen om de wiskundeleraar te pesten, zonder dat dit enige grond van waarheid bevat?

Personeel en directie aarzelen soms om stappen te zetten omdat ze betwijfelen of hun vermoeden wel gegrond is. Ze voelen ook schroom om zich met andermans zaken te bemoeien, angst om het probleem verkeerd aan te pakken of om een negatieve respons van ouders, collega's, hulpverleners of politie uit te lokken. Begrijpelijke reacties allemaal. Toch is het de taak van de school attent te zijn voor signalen van slachtoffers, een goede opvang te bieden en erop toe te zien dat er hulp geboden wordt.

Hoe in scholen/instellingen seksueel misbruik herkennen?

Er zijn tal van signalen die erop kunnen wijzen dat er iets mis is met een kind, zoals psychosomatische klachten (hoofdpijn, buikpijn), slapeloosheid, angst, agressief en dominant gedrag en slechtere schoolresultaten (zie ook checklist p. 37-38).

Bij een vermoeden van seksueel misbruik is er een redelijke kans dat (ook) een of meerdere van volgende tekenen aanwezig zijn:

- het kind heeft een duidelijke afkeer van aanrakingen of vertoont juist uitdagend seksueel gedrag;
- het vertoont ongewoon veel belangstelling voor seks of gebruikt termen die een kind van zijn leeftijd doorgaans niet kent;
- het heeft geen plezier in spelen;
- het durft niet op de rug te gaan liggen (bvb. in de turnles) of beweegt zich krampachtig;
- het heeft eetproblemen, problemen om naar het toilet te gaan, urineweginfecties of pijn bij het lopen of zitten;
- het beschikt over veel meer zakgeld of speelgoed dan zijn leeftijdsgenoten (beloning om te zwijgen).

Een beleid tegen ongewenst seksueel gedrag

Hoe kan een school zorgen voor opvang en hulp bij (een vermoeden van) seksueel kindermisbruik? Ze kan dit uitklaren in een beleidsplan over ongewenst seksueel gedrag, en in de afspraken en regels die daaruit voortvloeien. Net zoals ze een beleid en regels heeft over druggebruik, drinken en roken.

Opdat dit beleid door alle betrokkenen zou worden gedragen, is inspraak van hen allen aangewezen: directie, leerkrachten, leerlingen, ouders, pedagogische begeleiding en CLB. Zo'n beleidsplan kan eventueel worden ingepast in het beleidsplan over Ongewenst Seksueel Gedrag op het Werk dat sinds kort (wet van 11 juni 2002) verplicht is. Dit heeft immers niet enkel betrekking op ongewenst seksueel gedrag tussen leerkrachten onderling, maar ook op de verhouding leerkracht-leerling.

Op basis van een beleidsplan kan aan het schoolreglement een clause worden toegevoegd waarin stelling wordt genomen tegen elke vorm van ongewenst seksueel gedrag op school en kan er een geschikte vertrouwenspersoon worden aangesteld waarbij leerlingen terecht kunnen, bvb. een vertrouwensleerkracht of het CLB.

Een school kan ook een duidelijk stappenplan uitwerken met een heldere klachtenregeling voor de diverse situaties van seksueel misbruik (door leerlingen, leerkrachten, ouders, anderen) zodat de leerkrachten goed weten wat hen dan te doen staat: hoe reageren, met wie overleggen intern en extern, aan wie de zaak melden, hoe het kind opvangen en de ouders op de hoogte brengen. Die klachtenregeling moet uiteraard rekening houden met de wettelijke voorschriften over het melden van seksueel misbruik.

Meldingsplicht

In België is het in tegenstelling tot andere Europese landen niet algemeen verplicht om situaties van misbruik te melden aan justitie. Wat niet betekent dat men dit soort situaties op hun beloop mag laten.

De wet voorziet namelijk wel in de verplichting tot hulp en bijstand. Wie verneemt of vermoedt dat iemand in groot gevaar is, wordt door de wet verplicht om te helpen (artikel 422 bis Strafwetboek). Vaak zal dat enkel kunnen door een beroep te doen op de hulpverlening (bvb. Child Focus of een Vertrouwenscentrum Kindermishandeling) of op de gerechtelijke wereld. Als een school de drempel naar justitie te hoog vindt, doet ze er nooit verkeerd aan om de zaak te melden bij bvb. Child Focus of een Vertrouwenscentrum Kindermishandeling. Die zullen als zij het nodig vinden zelf aangifte doen bij het gerecht.

De beslissing over wat een school in een concreet geval zal doen, wordt het best genomen met medeweten of medewerking van de directie. Wanneer de fysieke of psychische integriteit van een kind in gevaar is, kan een school of leerkracht alleen beslissen om geen contact op te nemen met externe

hulpverlening of met het gerecht, wanneer zij of hij de integriteit van het kind op een andere wijze beschermt. Anders kan zij of hij worden beschuldigd van 'schuldig verzuim ten aanzien van een minderjarige' (het niet helpen van een kind in nood). Het Strafwetboek voorziet in straffen voor degenen 'die verzuimt hulp te verlenen of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeert, hetzij hij zelf die toestand heeft vastgesteld, hetzij die toestand hem beschreven is door degenen die zijn hulp inroepen.' (art.422 bis Strafwetboek). Op grond van dit artikel zijn er al leerkrachten en schooldirecties veroordeeld omdat het gerecht voor hen de lat doorgaans hoger legt dan voor de gemiddelde burger. Wanneer het (ontbreken van) optreden van een leerkracht of directie beschouwd kan worden als een beroepsfout, zal er ook sprake zijn van het strafrechtelijk 'schuldig verzuim'.

Wie gebonden is door een beroepsgeheim (bvb. een schoolarts) kan zich daar niet langer achter verschuilen om niet in te grijpen. Hij heeft sinds kort de expliciete mogelijkheid om (ondermeer) gevallen van mishandeling van minderjarigen te melden aan het gerecht (wet van 18 november 2000 waarmee artikel 458 bis in het Strafwetboek werd ingevoegd). Hij kan het misdrijf melden aan de procureur des Konings, 'op voorwaarde dat hij het slachtoffer heeft onderzocht of door het slachtoffer in vertrouwen werd genomen, er een ernstig en dreigend gevaar bestaat voor de psychische of fysieke integriteit van de betrokkene en hij deze integriteit zelf of met behulp van anderen niet kan beschermen.'

In de Franse Gemeenschap is voor iedereen die werkzaam is met minderjarigen (professioneel en als vrijwilliger) de verantwoordelijkheid bij mishandeling nog verder gespecificeerd. Als zo iemand weet heeft of een vermoeden heeft van intrafamiliaal geweld (bvb. incest) mag hij kiezen om zelf te handelen of om een beroep te doen op een externe dienst. In gevallen van mishandeling buiten het gezin is hij verplicht onmiddellijk een deskundige instantie op de hoogte te brengen, zoals een Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (decreet van 16 maart 1998).

Ernstig of niet?

Het kan nuttig zijn om op school een adviescomité te installeren, dat raad kan geven over de stappen die in een concreet geval het best worden ondernomen. Bij een milde vorm van seksueel ongewenst gedrag, bvb. een leerkracht die op een schoolfuif zijn handen op de billen legt van een leerling, kan het volstaan dat dit adviescomité of de directie discreet wordt geraadpleegd. Daarop kan de betrokkene worden gewaarschuwd dat dit gedrag

niet getolereerd wordt in de school en dat er sancties zullen volgen als hij daarmee doorgaat. Eventueel kan er ook een bemiddeling volgen.

In ernstige gevallen kan worden gestart met een interne tuchtprocedure en/of kunnen er strafrechtelijke stappen worden ondernomen. Zowel de ouders als de school kunnen beslissen om aangifte te doen bij de politie of het gerecht. Om het kind hierbij de nodige begeleiding te waarborgen, kunnen ze het misbruik ook aangeven via Child Focus of de Vertrouwenscentra Kindermishandeling.

Het is aangewezen dat leerkrachten en directie discreet omgaan met een melding. Dit betekent niet, zoals hierboven ook al aangehaald, dat ze geheimhouding aan het kind kunnen beloven. Dit heeft geen zin, want zo raakt het probleem niet opgelost. Wel kan men beloven om geen stappen te zetten of beslissingen te nemen zonder het kind daarbij te betrekken. Als het kind dat wenst, kan het bvb. mee zijn verhaal gaan doen bij de directie of het CLB. Het is aangewezen dat degene die de zaak aan het rollen heeft gebracht, het verdere verloop volgt en contact houdt met het kind.

Bespreek je vermoeden niet meteen met collega's of vrienden. Diegene over wie de klacht gaat, kan dan later inroepen dat hij het slachtoffer is van smaad. Het overleggen met mensen die niet deskundig zijn in deze zaken, kan erg schadelijk zijn. Mensen zijn snel geneigd om partij te kiezen, verdachtmakingen te formuleren en eventueel rond te strooien – ook al is er misschien niets van aan – en anderen op te juttten. Of misschien net omgekeerd: onterecht gerust te stellen.

Gedragcode

Scholen en instellingen kunnen ook overwegen om een concrete gedragscode op te stellen voor hun personeel om seksueel misbruik te voorkomen. Op welke manier mag een leraar toezicht houden in de douches na de turnles? Kunnen leerlingen worden verplicht gezamenlijk te douchen? Mag een leerkracht een leerling thuis ontvangen? Welke gehandicapten hebben hulp nodig op het toilet en bij hun persoonlijke verzorging? Door wie worden ze dan geholpen? Welke richtlijnen dienen opvoeders te hanteren bij de verdeling van de kamers in een instelling voor bijzondere jeugdzorg? (bvb. worden jongeren gescreend, zodat slachtoffers en daders niet op eenzelfde kamer terechtkomen?)

Screening van personeel, een hot item

Tal van instellingen en verenigingen die werkzaam zijn met minderjarigen vragen van hun personeel een getuigschrift van goed zedelijk gedrag. Voor leerkrachten bijvoorbeeld is dit verplicht. Sinds kort is de regeling aangepast. Wanneer een getuigschrift wordt gevraagd 'om een activiteit uit te oefenen in opvoeding, psycho-medisch-sociale begeleiding, hulpverlening aan de jeugd, kindbescherming, animatie of begeleiding van minderjarigen', is er sinds 1 juli 2002 een specifiek getuigschrift vereist, met name een 'model 2'.

Wat zijn de verschillen tussen het nieuwe 'model 2' en het bestaande 'model 1'? Het 'model 2' vermeldt alle veroordelingen en interneringsbeslissingen die betrekking hebben op strafbare feiten met minderjarigen, ongeacht hoe lang die geleden zijn en welke straf er werd uitgesproken. Bij het 'model 1' worden bepaalde veroordelingen na een termijn van drie jaar niet meer vermeld (maar hierop gelden ook een aantal uitzonderingen).

Bovendien moet de politiekorpschef voor de afgifte van een 'model 2' een gemotiveerd advies geven. Daarvoor kan hij nagaan of de aanvrager in een lopend onderzoek betrokken is, en ook een sociaal onderzoek laten uitvoeren bij de betrokkene zelf en/of in de buurt. En dat gebeurt in de praktijk vaak ook.

Nu ligt dit laatste punt sinds kort onder vuur, omdat sommigen vinden dat hiermee een heksenjacht werd ontketend tegen leraars, opvoeders enz. en dat hun privacy geschonden wordt. De minister van Binnenlandse zaken had daar oren naar en heeft intussen (21.02.03) aangekondigd dat hij binnenkort een nieuwe omzendbrief zal opstellen die deze regeling minder streng maakt: de modaliteiten van het gemotiveerd advies van de korpschef en de noodzaak van een sociaal onderzoek zullen worden gepreciseerd. Vraag is of dat een goede zaak is voor de betrokkenen. Het had een routine kunnen worden dat iedereen die met minderjarigen aan de slag gaat, zo'n screening moet ondergaan. Als men enkel bij de twijfelgevallen een sociaal onderzoek gaat doen, dan pas zullen de poppen aan het dansen gaan als de wijkagent in de buurt gaat aanbellen en een enquête doet.

De Franse Gemeenschap heeft verder nog specifieke verplichtingen in verband met getuigschriften van goed zedelijk gedrag voor al wie werkt met kinderen en jongeren (decreet 16 maart 1998).

Veel van wat onder dit punt aan bod kwam in verband met scholen (beleidsplan over ongewenst seksueel gedrag, aanstellen van een vertrouwenspersoon, een heldere klachtenregeling die rekening houdt met de wettelijke be-

palingen terzake, een gedragscode voor het personeel, getuigschrift goed zedelijk gedrag model 2) is ook van toepassing op instellingen voor bijzondere jeugdzorg, voor gehandicapten enz.

PREVENTIE IN VERENIGINGEN VOOR KINDEREN EN JONGEREN

Wat kan er specifiek gebeuren in vrijetijdsorganisaties voor jongeren (jeugdverenigingen, sportclubs, jeugdclubs...)?

Heel wat, zo is gebleken in het Verenigd Koninkrijk. Daar is het thema pedoseksualiteit in jeugdbewegingen, sportclubs e.d. de voorbije jaren bespreekbaar geworden. Na de afschrikwekkende zaken met dodelijke afloop die er zich hadden afgespeeld, heeft een groep politieofficieren er de organisatie *Child-Safe* opgericht. Die vereniging wil het internationale debat over veiligheid van kinderen stimuleren, tot een aangepaste wetgeving en gedragscodes komen in eigen land en in Europa, en preventiemateriaal uitwerken voor ouders en verenigingen (dit in samenwerking met *Arche*, *Action on Child Exploitation*, een internationale organisatie tegen pedoseksueel misbruik met zetel in het Verenigd Koninkrijk).

Child-Safe heeft op het punt van preventie intussen al baanbrekend werk verricht.

Beleidsverklaring en vertrouwenspersoon

In het Verenigd Koninkrijk is het nu *mainstream* dat organisaties met inspraak van hun staf en hun vrijwilligers een beleidsverklaring op papier zetten die duidelijk stelling neemt tegen misbruik van kinderen. Die verklaring vermeldt hoe de medewerkers worden geselecteerd (er wordt bvb. contact opgenomen met referenties) en dat ouders en kinderen altijd een vermoeden van misbruik kunnen uiten. Ze stellen ook een vertrouwenspersoon aan bij wie ouders en kinderen met klachten terecht kunnen en die de schakel vormt met de professionele hulp. Ouders worden ook aangemoedigd om bij een vermoeden van misbruik zelf rechtstreeks naar de politie of de hulpverlening te stappen als ze daaraan de voorkeur geven. Die ideeën worden gecommuniceerd naar alle huidige en nieuwe leden en hun ouders, naar huidige en nieuwe medewerkers.

Vrijwilligersorganisaties die bij ons met kinderen en jongeren werken (jeugdbewegingen, sportclubs enz.) en hun medewerkers willen laten screenen, kunnen ook een getuigschrift van goed zedelijk gedrag vragen aan hun medewerkers.

Gedragscode

In het Verenigd Koninkrijk heeft zowat elke trainer van een sportclub of leider van een jeugdbeweging het charter van Child-Safe ondertekend, met een paar simpele regels die respect voor het kind moeten garanderen, bvb.:

- hij mag kinderen aanraken, maar niet op een storende, opdringerige of seksuele manier;
- hij mag geen seksueel getinte opmerkingen maken, ook niet als grap;
- hij mag kinderen niet helpen met persoonlijke activiteiten die ze zelf kunnen, bvb. naar het toilet gaan of helpen bij aan- en uitkleden; als dat toch moet, dan enkel met goedkeuring van de ouders en van het kind;
- hij mag het kind geen lift geven of mee naar zijn huis nemen, tenzij met toestemming van de ouders en het kind.

Wellicht kan er ook in België worden nagedacht over dit soort maatregelen. Het debat hierover zal vermoedelijk enige tijd vragen. Intussen kunnen verenigingen alvast iets doen. Het probleem erkennen en bespreekbaar maken is een eerste stap.

Op een vakantiecamp kan de hoofdleider een brievenbus installeren of een vertrouwenspersoon aanduiden waar de deelnemers in vertrouwen al hun kleine en grote problemen kwijt kunnen. De leiding kan ook de nodige alertheid aan de dag leggen om zaken bespreekbaar te maken die niet door de beugel kunnen, bvb. als een van de leiders elke avond aan de kinderen een nachtzoen gaat geven, maar daarbij een uur lang in bed kruipt bij een dertienjarige. Openheid in een groep om zulke zaken te bespreken kan een eerste stap zijn in het ontwikkelen van afspraken en van een echt beleid tegen seksueel misbruik.

Tot slot

Het is een illusie dat pedoseksueel misbruik helemaal voorkomen kan worden. Maar het kan wel verminderen dankzij preventie. Door sneller in te grijpen kunnen de gevolgen ook minder schadelijk zijn voor de toekomst van het kind.

In dit hoofdstuk werden een aantal ideeën verzameld die hopelijk nuttig kunnen zijn. Sommige zijn al lang bekend, andere openen nieuwe wegen. Ze vormen alvast een aanzet om verder na te denken en te discussiëren over welke vormen van preventie wenselijk zijn. Hoe waakzaam zijn zonder een heksenjacht op te zetten of zelf detective te gaan spelen? Hoe een geschikt evenwicht vinden tussen alertheid en vertrouwen? Tussen afstand en betrokkenheid? Er zijn volwassenen die graag knuffelen, iemand in de armen nemen, een aai over de bol geven. Als het kind dat ook fijn vindt is er geen wolkje aan de hemel.

De moeilijkste boodschap is wel dat er voor kinderen geen veilige plek bij uitstek is. Kinderen worden vaak misbruikt door mensen die tot hun vertrouwde kring behoren. En veel vaker nog in het eigen gezin. Het gezin kan een cruciale rol spelen om kinderen te behoeden voor seksueel misbruik, maar is helaas maar al te vaak zelf een onveilige plaats. Een vader, broer, inwonende partner wordt niet gescreend op goed zedelijk gedrag, hoeft geen rekening te houden met afspraken en gedragscodes en richt veel vaker schade aan dan een kennis, een oom of een opvoeder.

Het is vooral van belang dat iedereen die met kinderen te maken heeft – op school, in instellingen, jeugdbewegingen, sportclubs... – én overheid én media én burgers waakzaam zijn. Dat ze alert zijn op signalen, bereid tot acties om seksueel kindermisbruik in te dijken en niet langer de ogen sluiten. Alleen een gezamenlijke aanpak op alle fronten kan paal en perk stellen aan het fenomeen.

Bronnen hoofdstuk 3

Gesprekken met deskundigen

Met dank aan:

- Peter Adriaenssens, kinderpsychiater UZ Leuven en directeur Vertrouwenscentrum Kindermishandeling KU Leuven;
- Stefan Bogaerts, doctor in de criminologie, senior onderzoeker en docent Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek en Advies, Universiteit Tilburg;
- Emmanuel De Becker, kinderpsychiater en coördinator SOS Enfants, Saint-Luc Brussel;
- Jacques Debulpaep, algemeen directeur Child Focus;
- Frédéric Declercq, doctor in de psychologie, vakgroep Psychoanalyse en Raadplegingspsychologie Universiteit Gent en deskundige Rechtbank Eerste Aanleg en Correctionele Rechtbank;

- Isabelle De Schrijver, juriste, directeur dienst Studie & Ontwikkeling Child Focus;
- Peter De Waele, Federale Politie, GDA Brussel, sectie Pedofilie;
- Erika Frans, sociaal agoge en gezondheidspsychologe Sensoa (vroeger CGSO Trefpunt) Gent;
- Kaat Huylebroeck, juriste departement Onderwijs, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap;
- Paul Ponsaers, doctor in de sociologie, hoogleraar vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent;
- Liesbet Stevens, doctor in de rechten, rechtsfaculteit KU Leuven;
- An Verlinden, criminologe, dienst Studie & Ontwikkeling Child Focus;
- Gert Vermeulen, doctor in de rechten, hoogleraar vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent;
- een ambtenaar van Binnenlandse Zaken;
- een ambtenaar van de dienst Strafregister, Goed Gedrag en Zeden van de Stad Brussel.

Literatuur

Boeken

- Adriaenssens P., *Mijn kind is bang (en ik ook)*. Lannoo, Tielt, 1998.
- Adriaenssens P., Smeyers L., Ivens C., Vanbeckevoort B., *In vertrouwen genomen*. Lannoo, Tielt, 1999.
- Broeckx P., Dumarey M. en Fock R., *Schuldig verzuim en beroepsgeheim in de context van strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*. In: Vermeulen G., *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*. Maklu, Antwerpen/Apeldoorn, 2001.
- Comité voor Bijzondere Jeugdzorg Brugge (red.), *Probleemgedrag op school*. Garant, Leuven-Apeldoorn, 2000.
- De Bruyne C., Frans E. en Stuyver L., *Beleidsplan voor scholen ter preventie van ongewenst seksueel gedrag*. CGSO, 1999.
- Stevens L., *Strafrecht en seksualiteit*. Intersentia, 2002.
- Vervaeke G., Bogaerts S. & Heylen A., *Onderkennen van seksueel misbruik bij kinderen*; in van Koppen P.J., Hessing D.J., Merckelbach H.L.G.J. & Crombag H.F.M. (eds.), *Het recht van Binnen. Psychologie van het recht* (pp. 177-200). Deventer, Kluwer, 2002.

Brochures

- Frans E. en Pyck D., *Weerbare kinderen. Een praktische gids voor ouders*. CGSO, 1996.
- Frenken J., *Seksueel misbruik van kinderen. Aard, omvang, signalen, aanpak*. Utrecht, NISSO, 2001.

- Norris D. & Elliott M., *Protecting our children. A guide for parents*, 1999.
- Child-Safe, *A guide for parents*.
- Child-Safe, *A guide for organisers*.
- Fédération des équipes SOS-Enfants, *Equipes SOS Enfants*. Edition 2000.
- Gouvernement de la Communauté française *Un enfant n'est pas un partenaire sexuel. Campagne 'article 34'*.
- Kind en Gezin, *Kindermishandeling. Justitie en hulpverlening*, 2001.
- SOS-Enfants-Famillie St. Luc *Pour prévenir la maltraitance d'enfants. Fascicule à l'usage des intervenants*, 2002.

Tijdschriftartikels

- Kindermishandeling, in *Klasse voor leerkrachten*, december 1998, p 45-48.
- Uw schoon kontje, in *Klasse voor leerkrachten*, december 2001, p 6-9.
- Papa ziet me graag, in *Klasse voor leerkrachten*, april 2002, p 4-5.
- Privé gescreend, in *Klasse voor leerkrachten*, oktober 2002, p. 14.

Officiële documenten

- Belgische Senaat, Gewone Zitting 2002-2003, Plenaire vergadering 16 januari 2003 (2-262) *Mondelinge vraag van de heer Jean Cornil aan de minister van Binnenlandse zaken over het getuigschrift van goed gedrag en zeden, model 2* (nr. 2-1199).
- Duquesne A., *Omzendbrief 1 juli 2002*.
- Duquesne A., *Omzendbrief 21 februari 2003*.
- Omzendbrief van 1 juli 2002 tot wijziging en coördinatie van de omzendbrief van 6 juni 1962 houdende de algemene onderrichtingen betreffende de getuigschriften van goed zedelijk gedrag. In: *Belgisch Staatsblad* 06.07.2002, pp. 30493-30505.

Internet

- www.child-safe.org.uk
- www.arche.org.uk

BIJLAGE: NUTTIGE ADRESSEN

Vertrouwenscentra Kindermishandeling

Benaming	Adres	PC	Gemeente	Tel	Fax	e-mail
Vertrouwenscentra Kindermishandeling Brussel	Laarbeeklaan 101	1090	Brussel	02/477.60.60	02/477.57.45	kindinnood@az.vub.ac.be
Vertrouwenscentra Kindermishandeling Antwerpen	Albert Grisarstraat 21	2018	Antwerpen	03/230.41.90	03/230.45.82	info@vkantwerpen.be
Vertrouwenscentra Kindermishandeling Turnhout	Graatakker 158	2300	Turnhout	014/42.22.03	014/42.18.66	
Vertrouwenscentra Kindermishandeling Mechelen	Maurits Sabbestraat 119	2800	Mechelen	015/20.21.31	015/20.00.79	
Vertrouwenscentra Kindermishandeling Vlaams-Brabant	Justus Lipsiusstraat 71 - 3 ^e verdieping	3000	Leuven	016/30.17.30	016/30.17.31	vk.vlaams-brabant@uz.kuleuven.ac.be
Vertrouwenscentra Kindermishandeling Limburg	Boerenkrijgsingel 30	3500	Hasselt	011/27.46.72	011/27.27.80	vklimburg@pi.be
Vertrouwenscentra Kindermishandeling West-Vlaanderen	Blankenbergsesteenweg 112	8000	Brugge	050/34.57.57 0800/97.079	050/33.37.08	vertrouwenscentrum.wvl@skynet.be
Vertrouwenscentra Kindermishandeling Oost-Vlaanderen	Brugsesteenweg 274A	9000	Gent	09/216.73.30	09/216.73.39	vkgent@pi.be

SOS Enfants

<i>Benaming</i>	<i>Adres</i>	<i>PC</i>	<i>Gemeente</i>	<i>Tel</i>	<i>Fax</i>	<i>e-mail</i>
SOS Enfants U.L.B.	Rue Haute 322 - Bât. 200 - 8ième étage	1000	Bruxelles	02/535.34.25	02/535.48.86	sosulb@ulb.ac.be
SOS Enfants-Famille U.C.L.	Place J.B. Carnoy 16	1200	Bruxelles	02/764.20.90	02/764.89.56	sos.enfants.stluc@ belgacom.net
SOS Enfance Brabant Wallon	Rue Joseph Berger 13	1470	Genappe	067/79.00.99	067/79.03.66	sos_enfance_bw@ busmail.net
SOS Enfants Aide et Prévention ULG	Rue de la Liberté 56	4020	Liège	04/342.27.25	04/342.76.35	sosenfants@ cybernet.be
SOS Famille	Rue Saint Nicolas 447	4420	Montegnee	04/224.98.30 04/224.98.55	04/224.87.65	
SOS Familles & Prévention	Rue Portelette 31	4500	Huy	085/25.02.28	085/25.47.18 085/71.03.29	
SOS Enfants	Avenue Hanlet 6	4800	Verviers	087/22.55.22	087/29.36.69	aedav.verviers@ swing.be
SOS Parenfants	Rue Saint-Nicolas 84	5000	Namur	081/22.54.15 081/22.54.35	081/23.06.89	sos.parenfants.namur @skynet.be
SOS Enfants - Parents	Rue de la Broucheterre 41	6000	Charleroi	071/33.25.81 071/31.21.06	071/33.23.71	apeccharleroi@ yucom.be
SOS Enfants	Grand' Rue 47A	6800	Libramont	061/22.24.60	061/22.54.45	
SOS Enfants Mons - Borinage	Rue des Ecoliers 23	7000	Mons	065/36.11.36	065/33.77.55	sosenfants.mons@ skynet.be
Aide & Prévention Enfants - Parents	Avenue des Croix de Feu 1 bte 29	7100	La Louvière	064/22.41.41	064/26.63.78	
SOS Parents - Enfants	Rue de l'Ecole 7	7500	Tournai	069/84.84.05	069/84.14.87	
SOS Parents - Enfants	Avenue du Château 17	7700	Mouscron	056/34.70.14 056/34.26.57	056/34.61.70	

Child Focus

<i>Benaming</i>	<i>Adres</i>	<i>PC</i>	<i>Gemeente</i>	<i>Tel</i>	<i>Fax</i>	<i>e-mail</i>
Child Focus	Houba- de Strooperlaan 292	1020	Brussel	110 02/475.44.11	02/475.44.02	isabelle.deschrijver@ childfocus.org